

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Rigorózní práce

2009

Mgr. Jana Naxerová

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Rigorózní práce

Téma: Vznik, předmět a zánik společného jmění
manželů

Establishment, object and termination of joint
ownership of spouses

Konzultant: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

2009

Zpracovatel: Mgr. Jana Naxerová

U Vodojemu 1474/3
251 01 Říčany

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci zpracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

O B S A H

ÚVOD	1
KAPITOLA PRVNÍ – SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ	2
1. Pojem	2
KAPITOLA DRUHÁ – HISTORIE PRÁVNÍ ÚPRAVY	3
1. Starověk a středověk	3
2. Obecný zákoník občanský	4
3. Právní úprava na Slovensku	6
4. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném	7
5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v původním znění	9
KAPITOLA TŘETÍ – PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	11
1. Vznik společného jmění manželů	11
1.1. Uzavření manželství	11
1.2. Smlouva	12
1.2.1 Předmanželská smlouva	14
1.3. Ze zákona	15
2. Předmět společného jmění	15
2.1. Majetek společného jmění (aktiva)	16
2.1.1. Na základě smlouvy	21
2.1.2. Na základě zákona	26

2.1.3. Na základě rozhodnutí státního orgánu	26
2.1.4. Vydržení	27
2.1.5. Zhotovení nové věci	28
2.1.6. Dražba	30
2.1.7. Vydržení	30
2.2. Závazky společného jmění (pasiva)	30
2.2.1. Výkon rozhodnutí	33
2.3. Výluky z předmětu společného jmění manželů	35
2.4. Právní domněnka společného jmění manželů	42
2.5. Správa společného jmění manželů	43
2.5.1. Souhlas s podnikáním	46
2.6. Modifikace společného jmění manželů	49
2.6.1. Smluvní modifikace	49
2.6.2. Modifikace společného jmění soudním rozhodnutím	52
3. Zánik společného jmění manželů	54
3.1. Zánik společného jmění manželů ve vazbě na zánik manželství	55
3.2. Zánik společného jmění manželů za trvání manželství	56
3.3. Vypořádání společného jmění manželů	58
3.3.1. Vypořádání společného jmění dohodou	62
3.3.2. Vypořádání společného jmění manželů soudem	65
3.3.3. Zákonná domněnka	69
3.3.4. Vypořádání společného jmění v případě smrti jednoho z manželů	70
3.4. Úpadek a společné jmění manželů	72

NA MÍSTO ZÁVĚRU

Budoucí právní úprava

76

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV PRÁCE

83

ABSTRACT

84

SEZNAM LITERATURY

86

ÚVOD

Ve své rigorózní práci se pokusím komplexně shrnout problematiku úpravy společného jmění manželů v právním řádu České republiky.

V první kapitole vysvětlím pojem společného jmění manželů, a to jak z pohledu teorie, tak i soudní praxe.

V druhé kapitole se budu zabývat historií právní úpravy společného jmění manželů od dob starověku až do roku 1964, kdy byl vydán občanský zákoník.

Problematika současné platné právní úpravy společného jmění manželů bude podrobně popsána ve třetí kapitole, kde se zaměřím především na vznik společného jmění manželů, jeho předmět a způsoby nabývání do společného jmění a zánik společného jmění manželů včetně jeho vypořádání.

V závěru rigorózní práce se budu věnovat připravované právní úpravě společného jmění manželů v novém občanském zákoníku.

KAPITOLA I

Společné jmění manželů

1. Pojem

Před započítím výkladu o současné právní úpravě společného jmění manželů je potřeba vymezit, co to společné jmění manželů vlastně je.

Jedná se o institut manželského práva, který představuje komplex majetkových vztahů manželů. Je výrazem rovnosti a jednoty manželů v jejich manželském svazku. Jeho typickým rysem dle soudní judikatury je to, že každý z manželů má vlastnické právo k celé věci ve společném jmění manželů. Toto jeho právo je však omezeno stejným právem druhého manžela. Je to zvláštní druh podílového spoluvlastnictví, a to jak svými subjekty, tak předmětem, vznikem a úpravou vzájemných vztahů mezi spoluvlastníky. Společné jmění manželů je bezpodílové, což zjednodušeně znamená, že zde neplatí, že by každý manžel měl polovinu každé věci patřící do společného jmění manželů, nýbrž každá věc patří oběma manželům, jako by se jednalo o jednoho člověka.

Problematiku společného jmění manželů upravuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ), ve svých ustanoveních § 143 až § 151.

KAPITOLA II

HISTORIE PRÁVNÍ ÚPRAVY

1. Starověk a středověk

Manželství je důležitý institut rodinného a společenského života. Jedná se o právní instituci, což znamená, že vztahy které v manželství vznikají, jsou upraveny právními normami. Rodina je společenství dvou lidí a zároveň jde také o základní hospodářskou jednotku společnosti.

Již ve starověkém Římě byly právně upraveny manželské majetkové vztahy, které byly postaveny na patriarchálním principu, což znamená, že výsadní postavení měl muž. Ten byl ve vztahu ke své ženě v pozici „cum manu“, byl tedy jakýmsi vládcem. Jeho manželka byla k němu v pozici dcery. Neměla vlastní majetek. Přišla ze své rodiny do rodiny muže se vším majetkem.

Později došlo k určitému uvolnění, kdy již manželka nebyla ke svému muži v poměru jeho „dcerou“. Po uzavření manželství si ponechávala svůj majetek (tzv. parafermální jmění). Správa tohoto majetku náležela také manželce, i když ji zpravidla ponechávala svému muži.

V římském právu dále došlo ke vzniku domněnky vlastnictví v případě nejistoty, zda věc náleží muži či ženě (tzv. mucíánská presumpce); kdy v pochybnostech platilo, že věc patří muži, pokud žena neprokázala, že věc nabyla ona.¹

Během středověku nedošlo k výraznému posunu v právní úpravě majetkových vztahů manželů. Žena byla považována za „vězně svého muže“.

¹ Pokorný, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha, 2000, str. 14

2. Obecný zákoník občanský

V roce 1811 byl vydán Obecný zákoník občanský, který majetkové vztahy mezi manžely upravoval přímo. Manželství dle jeho úpravy mělo dvě stránky: osobní a majetkovou. Osobní poměry byly upraveny v prvním dílu (§ 15 an.), zatímco majetkové právo bylo upraveno v 28. hlavě V. dílu (§ 1217 an.).

V § 91 Obecného zákoníku občanského bylo stále zakotveno nerovnoprávné postavení muže a ženy. V § 91 stálo: „Muž je hlavou rodiny. V této souvislosti náleží mu především právo řídit domácnost, jest však také povinen obstarati své manželce slušnou výživu podle svého majetku a ve všech případech ji zastupovati.“ Na toto ustanovení navazoval § 92 v tomto znění: „Manželka obdrží mužovo jméno. Je povinna následovati svého muže do jeho bydliště, podle sil pomáhati v domácnosti a ve výdělku, a pokud to vyžaduje domácí pořádek, opatření od něho učiněná zachovávat i jakož i dbáti, aby byla zachována.“² Muž tedy určoval společné bydliště. Z manželovy vyživovací povinnosti plynulo jeho ručení za veškeré závazky, které vznikly vedením domácnosti. Pokud tedy manželka nakoupila pro potřeby domácnosti bez souhlasu manžela, zavazovala jej i přes to, že s tím nevyslovil souhlas.

Obecný zákoník občanský upustil od zásady, že žena nemůže mít vlastní majetek, tak jako tomu bylo ve středověku. Každý z manželů měl svůj vlastní majetek a věci nabýval do svého výlučného vlastnictví. V pochybnostech však platilo ustanovení § 1237 Obecného zákoníku občanského, které stanovilo, že vlastnictví nabyt muž. Z tohoto principu odděleného majetku vyplývala možnost uzavírání majetkových smluv, včetně možnosti převodu vlastnictví mezi manžely.

² Pokorný, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha, 2000, str. 16

Pokud se jednalo o správu manželčina majetku bylo stanoveno, že pokud manželka neodporovala, platila domněnka, že svěřila správu svého vlastního jmění manželovi, jako svému zákonnému zástupci. Tato domněnka se však nevztahovala na nemovitosti, to co bylo nabyto mimo manželství, ani na věci určené k osobní potřebě manželky. Při správě manželčina majetku nemusel manžel účtovat brané užitky. V naléhavých případech mohla být manželovi správa jmění odňata, rovněž manžel mohl prohlásit svoji ženu za marnotratnici.

V Obecném zákoníku občanském byla dále zavedena instituce věna a obvěnění. Věno (§ 1218) bylo jmění, které se odevzdávalo nebo přislíbovalo muži manželkou či někým jiným za ni, například rodiči, na náklady spojené s manželským společenstvím. Věnem mohlo být vše, co se dalo zcizit či užívat. Za trvání manželství náleželo užívání věna včetně jeho přírůstků muži. Muž mohl věno pouze užívat, nejednalo se o převod vlastnického práva na jeho osobu. Výjimku tvořily hotové peníze, postoupené pohledávky či zužitvatelné věci, v těchto případech náleželo manželovi i vlastnické právo. Manželka dále mohla od manžela či jiné osoby dostat obvěnění, jehož užívání opět náleželo muži.

V § 1233 až § 1236 Obecného zákoníku občanského byla stanovena úprava společenství statků, které nenastávalo ze zákona, nýbrž byla zapotřebí zvláštní smlouva mezi manžely. Zpravidla se jednalo o společenství na případ smrti, což umožňovalo jednomu z manželů právo na polovinu toho, co zbylo ze statků daných navzájem do společenství po smrti druhého manžela.

Smlouva, kterou se společenství statků zřizovalo, musela mít formu notářského zápisu. Do společenství se tak vnesl pouze majetek, který si manželé smluvně určili, rovněž způsob jeho správy byl určen smluvně. Po skončení

manželství došlo opět k rozdělení statků. Nejednalo se o podílové spoluvlastnictví, dle § 361 Obecného zákoníku občanského šlo o spoluvlastnictví bez podílů.

Za dluhy ze společenství statků ručili oba manželé společně a nerozdílně. Vnesené jmění nemuselo být stejné hodnoty. Co kdo vnesl navíc, nabyl dar. Pokud manželé nabyli něco společně (např. dědictvím) neznamenalo to vznik společenství statků, to muselo být výslovně smluvně sjednáno. Přípustné bylo právo tzv. výhrady, což byla úmluva o tom, že některé věci či práva se ze společenství vylučují. Již ve středověku je možno pozorovat instituce tomuto podobné.

V § 1236 Obecného zákoníku občanského byly upraveny otázky ohledně nemovitého majetku. Pokud některý z manželů vlastnil nemovitý majetek, který se zapsal do pozemkových knih jako společenství statků druhého manžela, vzniklo tím věcné právo na polovinu podstaty a druhý manžel (vlastník dané nemovitosti) nemohl o této polovině pořídit závěť. Avšak na užitky z této poloviny mu za trvání manželství nárok nevznikl.

3. Právní úprava na Slovensku

Na Slovensku existovalo zvláštní majetkové společenství manželů ve formě koakvizice, jenž představovala ustanovení uherského majetkového manželského práva. Obyčejové právo rozšířilo koakvizici i na poddané, později se objevilo i u městského obyvatelstva. Koakviziční právo platilo jen mezi nešlechtici, neboť zde měla manželka stejné zásluhy na rozmnožení majetku jako manžel. Nevztahovalo se na šlechtice, protože zde muž jako *principalis acquisiteur* si mohl nárokovat za trvání manželství veškerý majetek pro sebe. Šlechtici si mohli mezi sebou koakvizici sjednat. Podíl manželky z koakvizice vznikl až po skončení manželského spoluzití. Závětí však mohl manžel její právo

na koakvizici odejmout. Za trvání manželství koakvizici spravoval a užíval jen manžel.

Společně nabytý majetek čili koakvizice (coacquisitio coniugum) byl majetek nabytý během skutečného spoluzití manželů. Jeho výše se zjišťovala tak, že od majetku, který existoval při skončení manželského spoluzití, se odečetla hodnota počátečních majetků manžela a manželky společně s majetkem, který nabyl některý z manželů do svého výlučného vlastnictví za trvání manželství (např. dědictví).³

Po dobu trvání manželství nešlo koakvizici zrušit, nebylo ani možné převést spoluvlastnický podíl na jiného. Jednalo se o právo ideální, které bylo možno realizovat pouze pro případ rozdělení koakvizice.

Správa jednotlivých kusů tohoto majetkového společenství náležela tomu z manželů, z jehož samostatného majetku pocházely. V tomto právu byl omezen pouze potud, že pro případ smrti druhého z manželů mohl nakládat jen polovinou koakvizice, která podléhala jeho správě.

4. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Z Obecného zákoníku občanského bylo zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném vyděleno rodinné právo včetně majetkových vztahů manželů, a to v § 22 až § 29. Zákon vstoupil v účinnost 1.1. 1950. Byl tak zaveden institut zákonného majetkového společenství mezi manžely. Tato instituce byla předchůdcem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Dle § 2 odst. 1 zákona o právu rodinném platilo, že jmění, které nabude kterýkoli z manželů v době trvání

³Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 39

manželství, je jeho získaným majetkem. Výjimku tvořily věci nabyté dědictvím, darem a to, co sloužilo k jeho osobním potřebám či k výkonu jeho povolání. Co do těchto věcí patřil si určoval sám manžel. V § 22 odst. 2 zákona o právu rodinném bylo uvedeno, že získané majetky obou manželů jsou jejich společný majetek.

Zákon upravoval také správu zákonného majetkového společenství. Obvyklou správu jmění tohoto společenství mohl provádět každý z manželů sám. Pokud šlo o věc, přesahující rámec obvyklé správy, bylo zapotřebí souhlasu druhého manžela.

Ohledně závazků platilo, že ze jmění, které náleželo do zákonného majetkového společenství, se mohl uspokojit věřitel jen jednoho z manželů.

Co se týče zániku zákonného majetkového společenství, bylo stanoveno, že zaniká smrtí či rozvodem. Zvláštní důvod zániku byl upraven v § 4 odst. 2 zákona o právu rodinném. Majetkové společenství mohlo podle něj zaniknout též zbavením svéprávnosti jednoho z manželů.

Ustanovení o zákonném majetkovém společenství nebyla kogentní. Byla dána možnost dohodou změnit rozsah společného majetku i výkon správy. Smlouva musela být sepsána formou notářského zápisu. Byla upravena i ochrana třetích osob, kdy manželé se na smlouvu mohli odvolávat pouze v případě, že byla třetí osobě známa.

Tato právní úprava platila až do 31.3. 1964, kdy nabyl účinnosti nynější občanský zákoník. Pro manželství vzniklá před 1.4. 1964 platilo, že majetková společenství dříve vzniklá zanikají dnem 1.4. 1964 a tímto dnem vzniklo místo majetkového společenství bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

Přijetím nového občanského zákoníku se v majetkoprávních vztazích v rodině stala rozhodující instituce bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Tato úprava byla tak přesunuta ze zákona o právu rodinném do občanského zákoníku.

Občanský zákoník upravoval bezpodílové spoluvlastnictví manželů ve svých ustanoveních § 143 až 151. Tato ustanovení byla kogentní, bez možnosti odlišné dispozice. Tato kogentnost byla odstraněna až v roce 1991 připojením § 143a do občanského zákoníku, který určitou dispozicí manželům umožňoval.

Na majetek manželů pohlížel občanský zákoník jako na jediný komplex majetku, ať se jednalo o aktiva či pasiva obou manželů, či o spoluvlastnictví nebo jiný majetek. Občanský zákoník se postavil na stanovisko, že do bezpodílového spoluvlastnictví patří především věci osobní spotřeby, jejímž právním výrazem je osobní spoluvlastnictví.

Dle zákona bylo v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů vše, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví a co bylo některým z manželů nabyto za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem. Dále byly vyloučeny věci, které povahou a užíváním sloužily osobní potřebě nebo výkonu povolání jednoho manželů a věci, které nabyl jeden z manželů před uzavřením manželství.

Tento oddělený majetek existoval vedle společného majetku manželů spadajícího do bezpodílového spoluvlastnictví. Byl užíván oběma manžely, byly z něj hrazeny náklady na rodinu. Toto pravidlo platilo i naopak, kdy ze společného majetku mohlo být investováno do odděleného. Dle § 150 občanského zákoníku byl umožněn přechod takového majetku na druhého manžela i při existenci bezpodílového spoluvlastnictví.

Pokud se týkalo vlastnictví nemovitostí, vzhledem ke skutečnosti, že jediným vlastníkem v této době byl stát, byl zaveden do občanského zákoníku institut osobního užívání pozemku. Pozemek nebylo možno převést, uživatel k němu neměl dispoziční právo. Novelou občanského zákoníku z roku 1991 s účinností od 1.1. 1992 bylo osobní užívání pozemku zrušeno. Dle § 872 odst. 4 občanského zákoníku došlo k převodu společného užívání pozemku manžely na bezpodílové spoluvlastnictví, bez rozdílu, zda byl pozemek zastavěn či nikoli. V případě, že před účinností této novely bezpodílové spoluvlastnictví zaniklo, stali se s účinností od 1.1. 1992 bývalí manželé podílovými spoluvlastníky rovným dílem.

Zákonem č. 91/1998 Sb., kterým došlo s účinností od 1.8. 1998 ke změně nejen zákona o rodině ale také občanského zákoníku, došlo ke zrušení institutu bezpodílového spoluvlastnictví a jeho nahrazení novým institutem **společného jmění manželů**. Dosavadní existující bezpodílová spoluvlastnictví se transformovala do společných jmění manželů. Pokud bylo bezpodílové spoluvlastnictví před 1.8. 1998 zrušeno, společné jmění nevzniklo. Ke vzájemnému vztahu společného jmění manželů a bezpodílovému spoluvlastnictví se vyjádřil i Nejvyšší soud. Dle něj společné jmění a bezpodílové spoluvlastnictví jsou dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem, rozsahem, obsahem a zánikem.⁴

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1803/2000, Právní rozhledy, 2003, č.6, str. 307

KAPITOLA III

PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

1. Vznik společného jmění manželů

1.1. Uzavření manželství

Společné jmění manželů může vzniknout pouze mezi manžely, a zůstává tak jedinou právní formou uspořádání vzájemných majetkových vztahů manželů. Vzniká přímo ze zákona, tedy ex lege, mezi mužem a ženou v důsledku uzavření manželství. Pro vznik společného jmění manželů není podstatné, zda manželé spolu fakticky žijí či nikoli. Jedná se o institut, který je na manželství bezpodmínečně vázán. Je tedy vyloučeno, aby společné jmění manželů vzniklo mezi druhem a družkou či mezi registrovanými partnery. Rovněž pokud manželé přestanou vést společnou domácnost, nemá to za následek zrušení společného jmění manželů. Tento názor byl vyjádřen i v soudní judikatuře (R 104/1967; R 42/1972).

Vznik společného jmění manželů je vázán na vznik manželství. Zůstává zde otázka, zda vzniká i v manželství neplatném. Vzhledem ke skutečnosti, že dokud manželství není za neplatné prohlášeno, je platné, vzniká zde tedy i společné jmění manželů. Tento názor je vyjádřen rovněž v soudní judikatuře (R 42/1972), který říká, že může společné jmění manželů vzniknout i v manželství neplatném, nikoli však zdánlivém, které vůbec nevzniklo. V těchto případech je vyloučena i pozdější konvalidace.⁵

Lze tedy souhrnně říci, že vznik společného jmění manželů je vázán na formálně platné manželství a vzniká i v takovém manželství, které bylo sice věcně neplatné, ale

⁵ Pokorný, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha, 2000, str. 44

kde neplatnost nebyla ještě soudně vyslovena, aby tedy měla právní následky. Okamžikem právní moci výroku o neplatnosti manželství společné jmění manželů zaniká.

1.2. Smlouva

Drtivá většina společných jmění manželů vzniká uzavřením manželství. Až do novelizace občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb. kogentnost vzniku trvání společného majetku vylučovala jakoukoli dohodu či dispozici, s výjimkou ustanovení § 148 odst. 2 OZ (v tehdejší znění), dle kterého ze závažných důvodů bylo možné na návrh některého z manželů soudně zrušit bezpodílové spoluvlastnictví manželů za trvání manželství.

Teprve zákon č. 509/1991 Sb. vložil do občanského zákoníku § 143a, který umožňuje manželům, aby si své majetkové vztahy upravili odchýlně od zákona. Není však možné, aby manželé zcela vyloučili institut společného jmění manželů.

Dle § 143a odst. 2 OZ je umožněno manželům uzavřít smlouvu, kterou bude vyhrazen vznik společného jmění manželů až ke dni zániku manželství. V § 143a odst. 3 OZ je tato možnost dána i budoucím manželům, jedná se o jakýsi druh předmanželské smlouvy. Tato smlouva musí být uzavřena ve formě notářského zápisu. Následně ji lze opakovaně a bez jakýchkoli zákonných podmínek měnit. Pokud se jedná o smlouvu, která se týká nemovitosti, nabývá tato účinnost až vkladem do katastru nemovitostí.

Pokud se manželé rozhodnou tuto smlouvu uzavřít, znamená to, že za trvání jejich manželství nebudou vznikat společné majetkové vztahy. Každý z manželů bude nabývat vlastnictví pouze pro sebe či společně do podílového spoluvlastnictví. Dohoda se musí týkat celého rozsahu, nikoli jen části společného jmění manželů, ať druhově či časově. Zákonem jsou vyloučeny věci, které tvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. Zákon kategorií „věcí

tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti nevymezuje. Těmito věcmi lze v souladu s jazykovým významem slov považovat bytové zařízení (kuchyňské vybavení, zařízení obývacího pokoje, ložnice, elektrospotřebiče, televizor, automatická pračka, atd.).⁶ Pro tyto věci není rozhodné, který z manželů je nabyt či zda je nabyli společně. K těmto věcem budou manželé nabývat automaticky podílové spoluvlastnictví s ideálními podíly o velikosti $\frac{1}{2}$.

Vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství tedy znamená, že manželé nabývají po celou dobu existence manželství majetek a závazky tak, jakoby nebyli manžely. Majetek nabývají zásadně každý sám a tento svůj majetek také každý sám spravuje. V okamžiku zániku manželství se předmětem rozdělení stane to, co převyšuje souhrn samostatných majetkových souborů každého z manželů (po odečtení pasiv) nabytých do okamžiku zániku manželství.⁷

Na základě toho, že byly umožněny odchylky od zákonné úpravy společného jmění manželů, bylo upraveno právo na ochranu třetích osob. I přes to, že shora popsané smlouvy, které uzavírají manželé, musí mít formu notářského zápisu, zásada veřejnosti se zde neuplatňuje. Třetím osobám tedy smlouvy být známé nemusí. Proto je stanoveno, že manželé se na obsah smluv mohou odvolávat pouze tehdy, je-li obsah smluv třetím osobám znám. To neznamená, že stačí pouhá vědomost o tom, že taková dohoda existuje, ale je třeba, aby třetí osoba znala přímo její obsah. Důkazní břemeno o této skutečnosti zatěžuje manžele.

⁶ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 860

⁷ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, C.H.BECK, Praha, 1999, str. 49

1.2.1. Předmanželská smlouva

Uzavření předmanželské smlouvy umožňoval již Obecný zákoník občanský. Do občanského zákoníku se možnost jejího uzavření navrátila až novelou z roku 1998. Nově byl formulován § 143a odst. 3 OZ, který založil právo muže a ženy, kteří chtějí vstoupit do manželství, upravit smlouvou formou notářského zápisu své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobným způsobem, jímž mohou manželé modifikovat společné jmění manželů. To znamená, že mohou odchýlně sjednat předmět společného jmění, mohou vyhradit zcela nebo zčásti vznik společného jmění ke dni zániku manželství, pokud nejde o obvyklé vybavení společné domácnosti a konečně mohou i správu společného jmění upravit odchýlně od zákonné úpravy.

I když předmanželská smlouva a manželství na sebe navazují (účinnost manželské smlouvy je vázána svou povahou na uzavření manželství bez zřetele k tomu, že zákon o její účinnosti nic nestanovuje), nemá případná neplatnost jednoho z tohoto úkonu dopad na úkon druhý. V teorii i praxi je přijímán názor, že společné jmění manželů vzniká i v manželství neplatném, lze tedy připustit, aby majetkové dopady neplatnosti manželství byly posuzovány podle uzavřené předmanželské smlouvy.

Pokud obsahem předmanželské smlouvy je právní úprava vlastnického práva k nemovitostem, nemůže dojít k zápisu do katastru nemovitostí před samotným uzavřením manželství.

Smlouva může být uzavřena pouze před manželstvím. Pokud by chtěli již manželé dále regulovat své majetkové vztahy, museli by postupovat jen dle ustanovení § 143a odst. 1 a 2 OZ. V předmanželské smlouvě nelze dopředu časově omezit její působení v manželství.

Před uzavřením manželství mohou snoubenci předmanželskou smlouvu změnit, nahradit ji jinou či ji

odvolat. Účinky této smlouvy nastávají uzavřením manželství. I po té ji lze za podmínek dle § 143a odst. 1 a 2 OZ měnit.

V případě, že účastníci předmanželské smlouvy uzavřou manželství s jinou osobou, předmanželská smlouva zanikne pro nemožnost jejího plnění.

1.3. Ze zákona

Dle § 276 zákona č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen insolvenční zákon) je vznik nového společného jmění úpadce a jeho manžela po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu nepřípustný. Pokud úpadce během trvání účinků prohlášení konkurzu uzavře nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku účinků prohlášení konkurzu.

2. Předmět společného jmění manželů

Občanský zákoník společným jměním manželů rozumí souhrn majetku (aktiv) a souhrn závazků (pasiv) za předpokladu, že splňují zákonem stanovená kritéria. Majetkem se rozumí souhrn majetkových hodnot (věcí, pohledávek, jiných práv a hodnot ocnitelných penězi), které náleží určitému subjektu.⁸ V širším významu lze majetkem rozumět soubor nejen všech věcí a majetkových práv, ale i soubor majetkových závazků, tedy soubor aktiv a pasiv určitého subjektu.⁹

⁸ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 849

⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 67

Rozsah společného jmění manželů je vymezen v § 143 OZ. Podle něho patří do společného jmění manželů:

- a) co bylo nabyto některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím, darem, a majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, dále věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a dále věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.
- b) závazky, které vznikly manželům společně za trvání manželství. Výjimku tvoří závazky, které se týkají majetku, jenž náleží výhradně jednomu z manželů a dále závazky, které přesahují míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.
- c) podíl a členská práva v bytových družstvech.

2.1. Majetek společného jmění (aktiva)

Společné jmění manželů tvoří na straně aktiv majetek, který je vymezen § 143 odst. 1 písm. a) OZ. Majetkem pro účely společného jmění manželů jsou věci movité i nemovité, pohledávky, jiná práva (např. průmyslová), která nejsou spjata s osobou některého z manželů a jiné hodnoty ocenitelné penězi (cenné papíry). Aby se majetek stal předmětem společného jmění manželů, musí se jednat o majetek nabytý oběma manžely či jen jedním z nich za trvání manželství a nesmí být dán zákonný ani smluvní důvod, který by jej ze společného jmění vylučoval.¹⁰ Platí

¹⁰ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 329

tedy, že vše, co nabývá jeden manžel, nabývá současně i manžel druhý, bez ohledu na to, že druhý manžel není stranou smluvního vztahu, jehož prostřednictvím dochází k nabytí majetku.

Majetek nabývaný do společného jmění manželů musí být nabyt zákonným způsobem. Je tedy vyloučeno, aby do společného jmění manželů byl nabyt majetek, který některý z manželů získal fakticky do své moci odcizením, podvodným jednáním či jinými způsoby, které právo zakazuje.

Do společného jmění manželů spadají **veškeré příjmy** obou partnerů, bez ohledu na to, z jakého zdroje pocházejí. Jedná se o příjmy z pracovního poměru, rovněž z poměrů obdobných pracovním poměrům (příjmy z dohod o pracovní činnosti či z dohod o výkonu práce). Do společného jmění manželů však náleží pouze mzda vyplacená, a to i v případě, že práce za kterou náleží mzda vyplacená po uzavření manželství, byla provedena před jeho uzavřením, nikoli nárok na mzdu jako majetková pohledávka. Tento názor byl vysloven i v soudní judikatuře (R 8/66), rovněž je podtrhuje ustanovení zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělků a zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve kterých je mzda považována za osobní nárok zaměstnance. Je potřeba se však pozastavit nad tím, že nová právní úprava společného jmění manželů umožňuje, aby jeho předmětem byly rovněž majetkové pohledávky a ne jen věci jako tomu bylo v případě institutu bezpodílového spoluvlastnictví. Nárok na mzdu je majetkovou pohledávkou, pro kterou zákonodárce nestanovil zvláštní právní režim, tudíž není důvod ji do předmětu společného jmění manželů nezahrnout.

Vzhledem ke skutečnosti, že nárok na mzdu nespadá do předmětu společného jmění manželů, není možné, aby věřitel uspokojil svoji pohledávku exekucí vedenou na plat druhého manžela, který není jeho dlužníkem. Takto rozhodl i

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 20 Cdo 1642/2004: „Exekuci k vymožení pohledávky vůči povinnému nelze nařídit a provést srážkami ze mzdy jeho manželky.“

Další otázkou je, zda do majetkového společenství manželů má být zahrnuta celá mzda či jen ta část, která zbude po uspokojení potřeb rodiny. V zákoně o právu rodinném z roku 1949 převažovala koncepce, že do zákonného majetkového společenství manželů patří vše, co zbude z odměny za práci manželů po uspokojení potřeb rodiny a po odečtení toho, co manželé spotřebovali pro své osobní potřeby či k výkonu svého povolání. Dle rozsudku R 42/1972 však došlo k obratu a do společného jmění manželů tak dnes patří celá vyplacená mzda.

Do společného jmění manželů patří další příjmy jako např. z důchodu, sociálního zabezpečení, stipendia, nemocenských dávek, atd. Dle rozsudku R 42/72 rovněž částky vyplacené z důvodu odstupného jednoho z manželů, popřípadě věci za ně opatřené spadají do společného jmění manželů.¹¹

Do předmětu společného jmění patří rovněž výnosy z podnikání. Občanský zákoník nestanoví, zda do společného jmění manželů patří pouze zisk jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady vynaložené na podnikání. Vzhledem k této skutečnosti je potřeba vycházet z toho, že do společného jmění manželů patří veškeré výnosy získané z podnikatelské činnosti.

Dalšími příjmy, které spadají do společného jmění manželů, jsou **příjmy, užitky a přírůstky** z výnosu odděleného majetku manželů, ovšem pouze za předpokladu, že smluvně nebylo dohodnuto jinak. Mezi tyto příjmy patří například příjmy z kapitálového majetku (dividendy) nebo úroky z vkladových vztahů, a to i když kapitálový majetek,

¹¹ Holub, M. a kol.: Občanský zákoník - poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde Praha, a.s., Praha, 2006, str. 238

vklad samy o sobě patří do odděleného vlastnictví některého z manželů. Avšak pro společné jmění manželů není významné, zda se zvýší hodnota výlučného majetku jednoho z manželů.

Do předmětu společného jmění manželů spadají též příjmy z práva autorského, ovšem pouze v té výši, v jaké byly vyplaceny až za trvání manželství (R 42/1972).

Předmětem společného jmění manželů je i nájemné z nemovitosti, která je ve výlučném vlastnictví pouze jednoho z manželů. Opět zde platí stejně jako u mzdy, že předmětem je až vyplacené nájemné nikoli právo na výplatu nájemného. Ovšem naopak, pokud jsou z nájemného hrazeny náklady nutné na provoz a údržbu nemovitosti, tyto už nelze považovat za náklady vynaložené ze společného jmění. Podobně jako u investic do podniku je potřeba i tyto vidět jako investice do věci, jejíž výnos obohacuje společné jmění, které může z investic těžit. Na druhé straně, pokud by do nemovitosti byly investovány částky nadstandardní, zde už by se jednalo o investice vynaložené ze společného jmění na věc ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů, které by bylo potřeba vypořádat v případě zániku společného jmění manželů.

U nabývání vlastnického práva k **nemovitostem** rozhoduje den, k němuž se vážou právní účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí. Pokud tedy manžel podal návrh na vklad před uzavřením manželství, bude nově nabytá nemovitost v jeho výlučném vlastnictví. Pokud návrh bude podán až po uzavření manželství, nabytá nemovitost bude předmětem společného jmění manželů. Dle rozsudku R 42/1972 platí, že v případě , že manželé nabyli během manželství nemovitost, na jejíž koupi použili jen část společných peněz, do společného jmění pak patří celá nemovitost, nikoli jen její ideální část, která odpovídá hodnotou

částce použitých peněz společných.¹²

Není překážkou, aby věc spadala do společného jmění v případě, že kupní cena byla zcela uhrazena z výlučných zdrojů jednoho manžela. Podmínkou je, aby oba manželé projevili při uzavření kupní smlouvy vůli nabýt věc do společného jmění manželů (R 49/2001). Pokud by prostředky použité k nabytí věci pocházely jak ze společného jmění tak z osobního majetku některého z manželů, věc bude spadat do společného jmění (R 42/1972).

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 2988/99 uvádí, že pokud došlo k platnému uzavření dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku (viz kapitola II.) jedním z manželů před vznikem manželství, avšak k registraci této dohody došlo již za trvání manželství, právo společného užívání pozemku manžely nevzniklo a tento pozemek se nestal předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví.

Dle rozsudku č. 42/1972 spadají dále do společného jmění manželů **výhry** ze sázek ve Sportce a Sazce, věci získané výhrou ve věcné loterii nebo jiné slosovací akci. V případě výhry za los je rozhodující okamžik výhry, nikoli zakoupení losu, neboť se jedná o majetek nabytý výhrou nikoli zakoupením losu. Dále sem patří **plnění z pojistné smlouvy**, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch některého z manželů realizováno.¹³

Jednotlivé platby pojistného za trvání manželství ze společného majetku na osobní pojištění jednoho z manželů nelze posuzovat při vypořádání jako náklady vynaložené na osobní majetek manžela. Ohledně životního pojištění nauka i právní praxe vycházejí z toho, že je rozhodující, z jakých zdrojů je pojištění placeno. Je-li placeno z výlučných prostředků jednoho manžela, připadá i pojistné

12 Pokorný, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha, 2000, str. 61

13 Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 854

plnění, pokud nastane pojistná událost, do výlučného vlastnictví. V opačném případě (pojistné je hrazeno ze společného jmění) spadá pojistné plnění do společného jmění manželů. Stejně tomu bude v případě úrazového pojištění. Co se týče bolestného a dávky za ztížení společenského uplatnění, tyto jsou vázány na konkrétní osobu, proto nebudou spadat v případě jejich vyplacení do společného majetku.

Pokud některý z manželů nabude za trvání manželství z prostředků, které patří do společného jmění obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím takto získaný majetek ze zákona součástí společného jmění manželů (R 68/2005). Nabytí takového podílu zásadně nezakládá účast druhého manžela na takové společnosti nebo družstvu. Výjimku tvoří družstva bytová.

Občanský zákoník upravuje již mimo problematiku společného jmění manželů v § 703 společný nájem bytu manžely. Jestliže vznikne jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu. Z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně. To však neplatí v případě, že manželé spolu nežijí. Podle soudní praxe nevznikne společné členství v případě zdědění členského podílu jedním z manželů. Se společným členstvím je spojen také členský podíl v bytovém družstvu, který je majetkovou hodnotou, jež je manželům společná. Tato hodnota je pak předmětem společného jmění manželů. V právní praxi se vyskytují dva názory ohledně možnosti dispozice manželů s členským podílem. Jeden názor tvrdí, že společný členský podíl sice může tvořit součást společného jmění manželů, není jej však možno zrušit za trvání manželství, ale vzniká a zaniká podle zvláštních kogentních pravidel občanského zákoníku. Jiní autoři

zastávají názor, že je možno, aby s členským podílem manželé zacházeli tak jako s jiným předmětem společného jmění manželů, že tedy je možno, aby se manželé dohodli, že společné jmění zúží o tuto hodnotu, a že tedy členem družstva bude nadále pouze jeden z manželů.

Rovněž **věci sloužící k výkonu povolání**, které byly předchozí právní úpravou z majetkového společenství manželů vyloučeny, jsou s účinností od 1.8. 1998 předmětem společného jmění manželů. Ovšem dikce čl. VIII zákona č. 91/1998 Sb., že „věci, které ke dni 1.8. 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů“, nasvědčuje tomu, že věci sloužící k výkonu povolání a existující k 31.7. 1998 se součástí společného jmění nestaly.

V dalším výkladu se budu zabývat, jakými způsoby manželé věci či jiné majetkové hodnoty do společného jmění nabývají.

2.1.1. Na základě smlouvy

Pokud manželé nabývají společně do společného jmění manželů na základě smlouvy, musí oba splňovat obecné předpoklady pro platné nabytí (např. způsobilost k právním úkonům) a zároveň zvláštní, pokud jsou vyžadovány zvláštními právními předpisy. V případě, že by se stal úkon učiněný manžely absolutně neplatný, judikoval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1865/2000, že neplatnost smlouvy v části dotýkající se jednoho manžela je obsahově neoddělitelná od části týkající se druhého manžela.

V případě nabytí vlastnického práva ze smlouvy, odvozuje nabyvatel své vlastnické právo od předchozího vlastníka. Dle § 132 dost. 1 OZ jsou typickými smluvními důvody nabytí smlouva kupní a darovací. Nejde však o uzavřený

výčet. Dalšími smlouvami které vedou ke změně v osobě vlastníka můžeme uvést smlouvu směnnou, dohodu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, smlouvu o zhotovení věci na zakázku.

a) nabývání věcí movitých

V případě nabývání věcí movitých na základě smlouvy, se vlastnictví nabývá převzetím věci, a to na základě § 133 odst. 1 OZ. Je tedy zapotřebí nejen smlouva, ale i převzetí věci. Účastníci smlouvy si však mohou dohodnout jiný okamžik nabytí vlastnického práva, nebo tak může stanovit právní předpis.

Vlastnické právo tedy vzniká okamžikem převzetí věci (tzv. tradicí), nebylo-li dohodnuto jinak, nebo nestanoví-li tak právní předpis. Tradice se uskutečňuje různými způsoby: z ruky do ruky či distančně (např. zasláním nějaké věci na dobírku). Za jiné způsoby odevzdání lze označit případy, kdy nabyvatel má věc u sebe z jiného právního důvodu (např. jako vypůjčitel) a domluví se s převodcem, že věc bude mít nadále jako vlastník. Tyto případy se nazývají jako traditio brevi manu. Opačný případ je, když se převodce s nabyvatelem dohodne, že věc, kterou mu smlouvou prodal či jiným způsobem zcizil, si ponechá u sebe jako její nájemce. (constitutum possessorium). Možné je také symbolické předání klíče nabyvateli.

Při samoobslužném prodeji však občanský zákoník stanoví odlišný režim, kdy k nabytí vlastnictví dochází okamžikem zaplacení kupní ceny. Rovněž si mohou smluvní strany sjednat, že k přechodu vlastnického práva dojde až okamžikem zaplacení kupní ceny.¹³

¹³ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 298

Rozhodujícím okamžikem zařazení věci do společného jmění manželů je tedy okamžik nabytí vlastnictví, nikoliv okamžik uzavření platné smlouvy.

Pokud manžel věc zcizil před uzavřením manželství a poté za trvání manželství ze zákonných nebo dohodnutých důvodů od smlouvy odstoupil, takže si strany vzájemně vrátily plnění, zůstává věc nadále v jeho výlučném vlastnictví, a to z toho důvodu, že dle § 48 odst. 2 OZ je stanovena fikce, jako by k převodu nikdy nedošlo.

b) nabývání věcí nemovitých

K nabytí vlastnického práva k věcem nemovitým na základě smlouvy je potřeba vklad do katastru nemovitostí. V případě převodu vlastnického práva k pozemku platí tato zásada vždy. Jde-li o stavbu, která není předmětem evidence katastru nemovitostí, nabývá se vlastnictví okamžikem účinnosti smlouvy.

Pro smluvní nabytí nemovitostí do společného jmění manželů je důležité, k jakému dni se vážou právní účinky vkladu, zda před uzavřením manželství (pak věc do společného jmění manželů nespadá) či po jeho uzavření.

Ani závazek zaplatit kupní cenu za trvání manželství ze společných prostředků nezakládá vlastnické právo druhého manžela k věci nabyté před uzavřením manželství, ani tento závazek nevchází do společného jmění, neboť vznikl ještě před uzavřením manželství.

Pokud byla věc koupena před vznikem manželství a následně byla smlouva prohlášena za relativně neplatnou dle § 40a OZ, pak zhojení této vady za trvání manželství neznamená, že zakoupená věc se stane součástí společného jmění manželů.

Ohledně odstoupení do smlouvy platí, že pokud jsou účastníky smlouvy o převodu nemovitostí na jedné straně manželé, je potřeba je adresovat oběma manželům a aby se

projev vůle odstoupit od smlouvy dostal do dispozice každého z nich, jinak účinky odstoupení nenastanou (Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3005/99, Soubor rozhodnutí NS č. C 497).

Jestliže nabývají manželé kupní smlouvou nemovitost, jejíž cena je v nepoměru s její obvyklou cenou, budou do katastru nemovitostí zapsáni jako vlastníci oba manželé.

Je-li účastníkem kupní smlouvy o převodu nemovitosti pouze jeden z manželů, stane se vlastníkem nemovitosti jen on sám. Druhý manžel se stane vlastníkem nemovitosti, pokud rozsah společného jmění manželů nebyl zúžen smlouvou či rozhodnutím soudu nebo nebyly-li k nabytí nemovitosti použity výlučně jen prostředky druhého manžela, a to i pokud není účastníkem kupní smlouvy. Jeho vlastnické právo tak vznikne ze zákona (§ 143 OZ).

Na základě zrušení darovací smlouvy, která byla uzavřena před vznikem manželství, se obnovuje původní vlastnictví manžela - dárce.

Existuje-li mezi manžely zákonná (nemodifikovaná) úprava společného jmění manželů, je vyloučen prodej věci z majetku výlučného jednoho manžela manželu druhému. V takovém případě by byl předmět kupní smlouvy nabýván do společného jmění manželů. Není možné, aby jeden manžel byl na straně prodávající i kupující. Nelze však vyloučit, aby manželé mezi sebou převáděli věci, které patří pouze do jejich výlučných majetků.

K darování mezi manžely byla vždy teorie i praxe poměrně rezervovaná a obávala se obcházení zákona. Platná právní úprava darování mezi manžely připouští. Předmět daru však nesmí tvořit součást společného jmění manželů. Tomuto požadavku vyhovuje darování majetku, který měl manžel před uzavřením manželství, nebo v případě modifikace zákonné úpravy společného jmění smlouvou dle § 143a OZ, či věci osobní potřeby jednoho z manželů.

Pro posouzení, kdo je obdarovaným, je rozhodující vůle dárce. On určuje zda bude darovat pouze jednomu z manželů či oběma. Na úmysl dárce lze usuzovat obvykle podle okolností, za kterých k darování dochází. Povaha darované věci přitom není většinou rozhodující (nemá význam, zda věc slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů). Také je potřeba přihlédnout k době, kdy k darování došlo. Bylo-li darováno před uzavřením manželství jen jednomu z manželů, jedná se o jeho výlučné vlastnictví.

V případě, že dochází k darování oběma manželům, lze z kogentního ustanovení § 143 OZ dovodit, že věci, které byly oběma manžely nabyty za trvání manželství darem či děděním, se nestávají předmětem společného jmění manželů, nýbrž předmětem podílového spoluvlastnictví.

Váže-li smlouva podle § 143a OZ vznik společného jmění manželů až ke dni zániku manželství, není smluvní svoboda manželů po dobu trvání manželství nijak omezena. Každý manžel zůstává vlastníkem majetku, se kterým do manželství vstupoval, i veškerého majetku, který nabyt během manželství. V tomto případě si manželé mohou darovat vše s výjimkou věci tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti.

V běžném životě si manželé dávají různé dary například k narozeninám, Vánocům atd. Pokud je dar přiměřený majetkovým poměrům v manželství, není potřeba souhlasu „obdarovaného“ k jeho koupi. Jedná-li se o věc, která svou povahou není vyloučena ze společného jmění manželů, stane se jeho předmětem bez ohledu na darování. Pokud by se však jednalo například o věc sloužící osobní potřebě „obdarovaného“, bude tato pouze v jeho výlučném vlastnictví od okamžiku její koupě, neboť tyto věci jsou ze zákona z předmětu společného jmění vyloučeny.

2.1.2. Na základě zákona

Na základě zákona lze do společného jmění manželů nabyt pozemek, a to v případě transformace práva osobního užívání pozemku na vlastnictví fyzické osoby. Viz výše.

2.1.3. Na základě rozhodnutí státního orgánu

Rozhoduje-li o nabytí vlastnictví státní orgán, vlastnictví se nabývá dnem určeným v rozhodnutí, a není-li den určen, dnem právní moci rozhodnutí (§ 132 odst.2 OZ).

Vlastnické právo lze nabyt na základě rozhodnutí soudu v těchto případech:

- při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví,
- při zpracování věci,
- při zřízení neoprávněné stavby na cizím pozemku,
- příklepem výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti.¹⁴

Je-li zrušené podílové spoluvlastnictví vypořádáno tak, že věc se stane výlučným vlastnictvím jednoho z manželů, vzniká zde otázka, zda se věc stane předmětem společného jmění manželů. Na tento případ lze nahlížet dvojím způsobem. Buď že v důsledku zrušení podílového spoluvlastnictví a přikázání věci jednomu ze spoluvlastníků jen odpadá omezení jeho práva ze strany ostatních spoluvlastníků, avšak podstata práva nadále výlučného vlastníka je nedotčena. Jde o jakousi transformaci práva, o změnu jeho kvality. Nebo že jde o nabytí jejich podílů tím, kdo nadále bude vlastníkem dříve společné věci. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 342/2007 vyjádřil názor, že jestliže podle dohody o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví uzavřené mezi jedním z manželů a třetí osobou nabyt celou věc manžel, stane se (bez zřetele na znění dohody) spoluvlastnický podíl, za který byla podle § 142

¹⁴ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 310

odst. 1 OZ vyplacená náhrada, předmětem společného jmění manželů, pokud tato náhrada byla byť jen z části vzata ze společného jmění manželů.¹⁵

Právní praxe vychází spíše z přístupu uvedeném na druhém místě. Například Městský soud v Praze ve svém rozsudku sp. zn. 38 Ca 305/2000 uvedl: „Ustanovení § 141 nemění nic na právní povaze tohoto převodu a pojem vzájemné vypořádání tu nevyjadřuje jen relaci vzájemných vztahů vlastníků jednotlivých podílů vzhledem k obecnému vlastnickému vztahu k nemovitosti jako celku. Vypořádání tu neznamena obsahově nic odlišného, jde jen o formu zahrnující jak reálné rozdělení, tak i převod ideálních podílů.“¹⁶

2.1.4. Vydržení

Jestliže jsou oba manželé oprávněnými držiteli po celou vydržecí dobu, která pro věci movité činí 3 roky a pro nemovité 10 let, nabývají k vydržené věci vlastnictví oba manželé. Nabytí vlastnického práva k určitým věcem vydržením je ze zákona vyloučeno. Nabyt tak nelze například věc, která nemůže být předmětem vlastnického práva nebo může být jen ve vlastnictví státu, atd.

Vlastnické právo se v případě vydržení nabývá ze zákona, a to dnem, který následuje po skončení vydržecí doby.

K nabytí majetku do společného jmění manželů postačuje, že majetek nabyl pouze jeden z manželů. I v případě držby postačí, že držitelem je pouze jeden z manželů. Tento názor vyslovil i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 219/95. Ohledně vydržení vlastnictví k nemovitosti do společného jmění manželů dojde dle Ústavného soudu i v případě, že pokud alespoň jeden z manželů je

¹⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 83

¹⁶ Králík, M.: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 66

v postavení oprávněného držitele, i když druhý manžel o nedostatku či absenci nabývacího titulu věděl či naopak byl subjektivně přesvědčen, že tato nemovitost je v jejich společném jmění manželů.¹⁷

Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2986/2000 vyloučil možnost vydržení věci jedním z manželů náležející do společného jmění během doby od jeho zániku do jeho vypořádání.

2.1.5. Zhotovení nové věci

Nově zhotovená věc společně manžely nebo jedním z nich spadá do společného jmění manželů, a to okamžikem jejího zhotovení.

Ohledně staveb však platí pravidlo jiné. Stavba může mít odlišný právní osud než pozemek, na kterém je postavena. Aby stavba existovala dle práva, uvádí soudní judikatura, že postačí, aby stavba byla vybudována alespoň do takového stadia, v němž je dostatečně individualizována. Pokud se nejedná o stavbu speciální (např. podzemní), vzniká stavba okamžikem, kdy je patrné její první nadzemní podlaží.

Okolnost, že manželé dokončili stavbu, která patřila jednomu z nich za trvání manželství ze společných prostředků, nic na výlučném vlastnictví manžela nemění. Pokud by však dům byl rozestavěn, že by nebylo patrné první nadzemní podlaží před uzavřením manželství a k jeho dokončení by došlo až po uzavření manželství, pak se dům stane předmětem společného jmění manželů.

Podílel-li se druhý manžel peněžními prostředky či prací na dokončení stavby, vzniká mu proti manželovi, který je vlastníkem, pohledávka. V případě vypořádání společného jmění se stanoví výše úhrady za tento materiál dle doby, kdy materiál byl na stavbu použit, nikoli za jakou

¹⁷ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 857

byl pořízen.

Jestliže před uzavřením manželství účastníků byly již provedeny ty konstrukce a práce, které stavbu charakterizují jako celek (zejména svislé a vodorovné konstrukce, konstrukce střechy, popř. též konstrukce schodiště), lze dovodit, že došlo pouze k dokončování již existující věci. V tomto případě tedy stavba do společného jmění spadat nebude. Není ani rozhodné, že před uzavřením manželství nebylo ve stavebním řízení vydáno kolaudační rozhodnutí (R 44/93).

Obdobně jako u stavby domu se řeší nabývání vlastnictví k bytům a nebytovým prostorám. Jestliže v době uzavření manželství je byt rozestavěný tak, že je ho možno považovat za již existující byt, pak do společného jmění manželů spadat nebude. Za již existující byt se považuje místnost či jejich soubor, které jsou v souladu se stavebním povolením určeny k bydlení. Byt musí být rozestavěn v domě, který je alespoň v takové fázi rozestavěnosti, že navenek je uzavřen obvodovými stěnami a střešní konstrukcí. Navíc takový byt musí být stavěn na základě smlouvy o výstavbě podle zákona o vlastnictví bytů.¹⁸

2.1.6. Dražba

Předmětem společného jmění manželů se stane i věc, kterou nabyt jeden z manželů podle zákona o veřejných dražbách (zákona č. 26/2000 Sb.). Vlastnické právo se k takové věci nabývá okamžikem udělení příklepu.

2.1.7. Přírůstek

Přírůstky jak majetku společného, tak ve výlučném vlastnictví, patří do společného jmění manželů. Může jít o přírůstky věci, výnosy z peněz či cenných papírů. Věc

¹⁸ Baudyš, P.: Katastr nemovitostí, 1. vydání, C.H.Beck, Praha, 2003, str. 134

taktéž případně do společného jmění oddělením (např. narozením mláďat). U úroků z vkladů je rozhodující jejich splatnost, k úrokům z prodlení vznikne vlastnické právo okamžikem jejich převzetí.¹⁹

2.2. Závazky společného jmění (pasiva)

Dle právní úpravy do 1.8. 1998 mohly být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví pouze věci. Ohledně závazků převážil v právní praxi výklad, dle kterého práva a závazky vzniklé za trvání manželství netvořily předmět bezpodílového spoluvlastnictví, ale vypořádávaly se při zániku tohoto majetkového společenství. Vypořádání dopadalo jen na vztahy mezi manžely nikoli již na jejich vztah ke třetím osobám.

Pohledávky a závazky se v této době řídily obecným režimem závazkového práva, vyjma případů, kdy se jednalo o právní úkon, který se týkal společných věcí. Zde byla odpovědnost manželů solidární. V případě, že manželé svůj závazek nesplnili, mohl věřitel vést výkon rozhodnutí jak na samostatný majetek jednoho z nich či na majetek společný.

Zákonem č. 91/1998 Sb. došlo k významným změnám. Předmětem společného jmění manželů se staly rovněž pohledávky a závazky manželů.

Dle § 143 OZ jsou předmětem společného jmění manželů závazky, které některému z manželů či oběma manželům společně vznikly za trvání manželství. Za závazky, které převzali oba manželé či pouze jeden se souhlasem druhého bez ohledu na jeho výši, ručí oba manželé společně a nerozdílně (§ 145 odst. 3. OZ). Manželé za splnění takového závazku ručí veškerým svým majetkem. Jedná se tedy jak o majetek ve společném jmění tak o jejich

¹⁹ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 305

výlučný majetek.

Výjimku tvoří závazky, které se týkají majetku, jenž náleží výhradně jednomu z manželů a dále závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Zda se jedná o závazek, který lze zařadit do společného jmění manželů či o závazek, který tam zařadit nelze, není dle poznatků současné právní praxe jednoduché.

Právní režim závazku, který na sebe vzal pouze jeden z manželů bez souhlasu druhého závisí na tom, zda se jedná o závazek, který přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů (exces). Pokud tuto míru závazek zachovává, spadá do společného jmění manželů, v opačném případě bude předmětem výlučného vlastnictví toho z manželů, který závazek převzal. Platná právní úprava tak umožňuje každému z manželů uzavírat smlouvy a brát na sebe závazky bez souhlasu druhého manžela.

Otázkou zůstává, kdy závazek převzatý bez souhlasu druhého manžela ještě je přiměřený majetkovým poměrům manželů a kdy nikoli. O odpovědi na tuto otázku se vedou spory - zda přihlídnout k průměrným, objektivním, převažujícím majetkovým poměrům ve společnosti, či zda vyjít z konkrétních majetkových poměrů manželů. Právní praxe tuto otázku ještě jednoznačně nevyřešila. Prohlubující se proces sociální i majetkové diferenciaci společnosti, rozdílná úvěruschopnost českých domácností a z toho vyplývající jejich odlišná platební schopnost dostát plnění převzatých závazků, jakož i zkušenost z praktických řešení shodně formulovaných zahraničních právních úprav vede k závěru, že hledisko míry majetkové přiměřenosti se musí vztáhnout ke konkrétní majetkové situaci manželů, tedy ke konkrétnímu a individualizovanému

společnému jmění manželů v jeho celém rozsahu.²⁰

S tímto závěrem se ztotožňuji, neboť každý rodinný rozpočet má své individuální příjmy a výdaje, které nelze generalizovat. Například pro rodinný rozpočet, kde oba manželé pracují jako lékaři, kteří mají dvě děti a hypotéku na dům bude míra překročení majetkové přiměřenosti odlišná od rozpočtu bezdětných manželů lékařů, kteří nejsou zadlužení.

Při posuzování míry majetkové přiměřenosti, by měl být zohledněn rovněž účel, k jehož realizaci manžel závazek převzal.

Jinak zajisté bude posuzován případ, kdy manžel převzal závazek za účelem například rekonstrukce společné věci a jinak, kdy si za půjčené peníze koupil luxusní věc, která potřebám domácnosti sloužit nemůže.

Občanský zákoník v rámci společného jmění manželů rozlišuje závazky pouze podle jejich míry majetkové přiměřenosti, nikoli podle právního důvodu jeho vzniku. Proto pokud jednomu z manželů vznikne závazek z protiprávního jednání, bude se řešit jeho zařazení do společného jmění analogicky (per analogiam dle § 853 OZ) dle ustanovení § 143 odst. 3. písm. b) OZ. Nevýhodou tohoto řešení je, že není stanoven limit, do kterého lze společné jmění manželů postihnout.

2.2.1. Výkon rozhodnutí

Při výkonu rozhodnutí proti manželům či jednomu z nich, vyvstává otázka, kdy lze postihnout majetek ve společném jmění. Je třeba rozlišovat nařízení výkonu rozhodnutí a jeho samotné provedení. Při nařízení výkonu rozhodnutí do něj totiž může být zařazen i majetek třetích osob. Proto právo připouští třetí osobě podat u soudu

²⁰ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 853

vylučovací (excindační) žalobu, kterou se tato osoba může domáhat vyloučení takové věci z výkonu rozhodnutí. Tato možnost je dána i manželům ohledně jejich společného jmění.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen o.s.ř.) připouští, aby výkon rozhodnutí na majetek, který patří do společného jmění byl nařízen také tehdy, pokud se jedná o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství pouze jednomu z manželů. Z tohoto tedy vyplývá, že na závazky vzniklé před uzavřením manželství výkon rozhodnutí nařídít nelze. Zákon vychází z toho, že právo druhého manžela k majetku ve společném jmění manželů je právem, které nepřipouští výkon rozhodnutí. Dle judikatury (R 85/05) nemůže být žaloba na vyloučení věci z výkonu rozhodnutí úspěšná, jestliže vymáhaná pohledávka (vzniklá za trvání manželství jen jednomu z manželů) vznikla před uzavřením smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů.

Pro účely výkonu rozhodnutí se za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela považuje rovněž majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen jeho zákonem stanovený rozsah nebo byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství (§ 262a odst. 1 o.s.ř.). Výkon rozhodnutí lze nařídít na vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství pouze jednomu z manželů i na majetek patřící do zaniklého společného jmění manželů, které doposud nebylo vypořádáno (R 74/04). Bývalý manžel je v takovém případě účastníkem řízení.²¹

Dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 677/2007 došlo ke změně judikaturou i právní doktrínou doposud konstantně zastávaného právního názoru o tom, že za

21 Bureš., J. a kol.: Občanský soudní řád: komentář, II. díl, 7. vydání, C.H.BECK, Praha, 2006, str. 1436

splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, který byl sjednán pouze jedním z manželů, odpovídají oba společně a nerozdílně, a že tedy je ohledně žaloby na splnění takového závazku pasivně věcně legitimován i ten z manželů, jenž nebyl účastníkem právního úkonu, kterým byl daný závazek přijat. Dle nově judikovaného názoru Nejvyššího soudu ČR není tedy možné splnění závazku, který byl smluvně přijat pouze jedním z manželů, vymáhat na druhém z manželů, přestože tento závazek náleží do jejich společného jmění.

Ohledně zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 279/2003 se zkoumá, zda byl obsah smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů znám, ke dni vzniku vymáhané pohledávky, nikoli ke dni, kdy je zahájeno vykonávací řízení.

Jestliže nemá dlužník výlučný majetek, ze kterého lze pohledávku uspokojit, a druhý manžel uplatnil excindační žalobu úspěšně, může věřitel podat návrh na prohlášení konkurzu na dlužníka. V rámci konkurzního řízení pak dojde k zániku a vypořádání společného jmění a z části, která případně úpadci, bude možno dluh uspokojit. Insolvenční zákon v § 274 stanoví, že v případě, kdy nelze provést vypořádání společného jmění manželů proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění, zahrne se celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty. Vypořádání společného jmění manželů připadá do úvahy pouze tehdy, pokud závazky dlužníka nepřevyšují hodnotu společného jmění manželů, které z něj mají být uspokojeny.²²

Vyvstává zde však otázka, pokud by měl být věřitel

²² Zelenka, J. a kol.: Insolvenční zákon - poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením Rady ES 1346/2000, Linde a.s., Praha, Praha, 2007, str. 409

nakonec v konkurzu uspokojen i z vypořádacího podílu manžela - nedlužníka, proč by tedy občanský soudní řád umožňoval jeho ochranu excindační žalobou?

2.3. Výluky z předmětu společného jmění manželů

Občanský zákoník upravuje společné jmění manželů jako majetkové společenství omezené, nikoli univerzální. Určitý majetek společně s určitou skupinou závazků jsou zákonem z předmětu společného jmění vyloučeny. A to i přes to, že byly nabyty jedním či oběma manžely za trvání manželství.

Tento vyčleněný majetek je ve výlučném vlastnictví manželů. K výlučnému majetku manžela nemá druhý manžel žádná práva (není oprávněn ho užívat, spravovat, disponovat s ním bez souhlasu jeho vlastníka). Pokud výlučný majetek nese nějaké užitky, spadají tyto již do společného jmění manželů, závazky spjaté s předmětem výlučného vlastnictví nikoli. Manžel tak má jako výlučný vlastník nevyvážené postavení.

O tom, zda jde o majetek společný nebo výlučný, rozhoduje především původ (zdroj) jeho nabytí. Manžel může především výlučný majetek nabýt zcela nezávisle na společném majetku (např. majetek, který manžel nabyl před uzavřením manželství). Pouze v jediném případě může mít výlučný majetek zdroj ve společném majetku (věci, které slouží manželovi k jeho osobní potřebě, jež nabyl ze společných příjmů).

Vyvstává zde otázka, do jaké míry musí být hodnota věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů do společného majetku navrácena. Soudní praxe tuto otázku vyřešila tak, že hodnotu není potřeba vracet, pouze pokud by věc měla mimořádnou hodnotu (R 42/72). Dle usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 22 Co 477/99 rovněž není majetkovým přírůstkem vypořádací podíl ze zaniklého společného jmění manželů již za trvání dalšího manželství.

Jde jen o finanční ekvivalent za majetek, který spolu s bývalou manželkou nabyt druhý manžel za trvání manželství. Vyplacení této částky nemá ani význam z hlediska určení výživného pro nezletilé dítě.²³

Novelou z roku 1998 zákonodárce posunul hranici společného majetku a výlučného majetku výrazně ve prospěch společného majetku. Věci, které mohou nyní spadat do společného jmění manželů, předmětem bezpodílového vlastnictví být nemohly. Jedná se o věci sloužící k výkonu povolání. Například podnik, podle původní platné právní úpravy, sloužil jako věc k výkonu povolání (pokud byl podnikatel pouze jeden manžel), nemohl tedy spadat do společného majetku (rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 684/2004), neboť věci sloužící výkonu povolání byly zákonem z bezpodílového spoluvlastnictví vyloučeny.

Dle čl. VII zákona č. 91/1998 Sb. platí, že věci, které byly k 1. 8. 1998 součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, se stávají předmětem společného jmění manželů. Vzhledem ke skutečnosti, že k 31.7. 1998 věci sloužící k výkonu povolání netvořily bezpodílové spoluvlastnictví, staly se tyto majetkem ve výlučném vlastnictví manželů.

Manželé mají právo se svým majetkem ve výlučném vlastnictví nakládat jakkoli. Právní úprava neřeší případy, kdy manžel s tímto majetkem nakládá nešetrně, nepečuje o něj takovým způsobem, aby užitky z něho byly vyšší apod. V takovém případě je možno doporučit řešení, aby manžel podal návrh na zúžení společného jmění manželů k soudu dle ustanovení § 148 odst. 1 OZ a chování druhého manžela zohlednil při vypořádání společného jmění manželů.

Pokud u soudu dojde ke sporu, zda věc náleží do společného jmění manželů či nikoli, je důkazní břemeno na

²³ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 99

straně toho účastníka, který tvrdí, že věc je předmětem společného jmění, aby dokázal, že věc byla nabyta za trvání manželství.

Zákon z předmětu společného jmění manželů konkrétně vylučuje:

- a) **Majetek, který byl nabyt každým z manželů před uzavřením manželství.** Manželé si ponechávají své vlastnické právo k veškerému majetku, se kterým do manželství vstupují.
- b) **Majetek nabytý za trvání manželství z titulu dědictví či darování.** I když jde o majetek takto nabytý za trvání manželství, do společného jmění manželů nespadá. Historicky se ponechání těchto majetků ve výlučném vlastnictví manželů zdůvodňuje tím, že o takto nabytou hodnotu se druhý manžel nikterak nezasloužil, tedy že zde neplatí princip ekonomické solidarity. K darování či dědění ve většině případů dochází v rámci biologické rodiny. Je zde vůle zachovat určitý majetek právě jen pro její členy. Právní řád umožňuje darování manželům do jejich majetkového společenství, pokud k tomuto směřuje vůle smluvních stran, avšak takto získaný majetek bude v jejich podílovém spoluvlastnictví, nikoli ve společném jmění. Rovněž v případě dědění nelze, aby zůstavitel ve své závěti stanovil, aby dědictví připadlo do společného jmění manželů. Ani dědici mezi sebou nemohou uzavřít dohodu dle § 482 OZ, ve které by si stanovili, že věc připadne do společného jmění.

Podle ustanovení § 175p odst. 1 o.s.ř. se mohou účastníci řízení o dědictví dohodnout, že předlužené dědictví bude odevzdáno věřitelům k úhradě dluhu. Jestliže to soud schválí a v odevzdávaném dědictví jsou věci, jedná se o nabytí speciální - výrokem soudu spojeným s dohodou věřitelů o nabytých věcech.

Jestliže nabyvatel věcí žije v manželství, v němž existuje společné jmění, stanou se tyto věci jeho předmětem, neboť zde se nejedná o dědictví.

- c) **Věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu manželovi, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.**

Jedná se o případy zejména podle zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Shora uvedená podmínka platí pouze za předpokladu, že tyto věci byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství, nebo manželovi, který je sice získal v době po uzavření manželství, ale už tehdy tvořily předmět jeho výlučného vlastnictví podle předpisů účinných do 31.7. 1998. A dále za předpokladu, že manžel je právním nástupcem původního vlastníka. Nájemné z bytů a nebytových prostor v domě, který získal jeden z manželů v restituci, a který je proto pouze jeho vlastnictvím, je předmětem společného jmění manželů, pokud bylo vyplaceno za trvání manželství. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1424/2003 do společného jmění patří i věc vydaná jednomu z manželů za trvání manželství v rámci restituce, pokud k vydání věci nedošlo z důvodu jeho právního nástupnictví po původním vlastníkovi, ale proto, že byl právním nástupcem osoby oprávněné k přijetí náhrady podle restitučních předpisů.²⁴

²⁴ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 855

- d) **Věci, které svou povahou slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů.** I když se jedná o věci, které byly nabyté úplatně za trvání manželství a měly by proto tvořit předmět společného jmění manželů, zákon je z rozsahu společného jmění výslovně vyjímá právě s ohledem na jejich osobní povahu. Soudní praxe dovodila, že musí jít o věci, které jednak svoji povahou jsou schopny sloužit osobní potřebě, jednak k tomuto účelu skutečně slouží, a to výlučně jednomu z manželů. Je jedno, jaké hodnoty věci dosahují. Pokud tyto věci byly pořízeny ze zdrojů společného jmění, nelze vyloučit, že hodnotu těchto věcí bude třeba v případě vypořádání společného jmění manželů do něho vrátit. Dle soudní praxe, jde-li o věc nikoli obvyklé osobní potřeby (např. drahocenný kožich), měl by manžel, který tyto hodnoty za trvání manželství získal, nahradit to, co ze společného majetku bylo na tento majetek vynaloženo (R 42/72).
- e) **Majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela.** Slovy „nabytý majetek“ se rozumí všechny modalitty nabytí vlastnického práva včetně jeho směny. Nezáleží na tom, že hodnota nové věci není rovnocenná s věcí původní. Výlučné vlastnictví jednoho manžela zůstává zachováno i přesto. Manžel, který takto majetek získal může postupovat dle § 143a OZ a společné jmění rozšířit, bude-li chtít, aby se i tento výlučný majetek stal předmětem společného jmění manželů. Pokud se jedná o součást věci, zde platí, že součást věci sleduje právní osud věci hlavní, tudíž jestliže na ni byl vynaložen náklad z jiného majetku, pak manžel, který z vynaložených investic má prospěch, je povinen vynaloženou částku nahradit, dojde-li k vypořádání

společného jmění manželů. Naproti tomu příslušenství zůstává samostatnou věcí.

- f) Z předmětu společného jmění jsou dále vyloučeny věci, nikoli již však výslovně uvedené v občanském zákoníku, a to **věci res extra commercium**, tedy věci, které nemůže nabýt žádný občan. Jedná se například o nerostné suroviny, které mohou být jen ve vlastnictví státu.
- g) Rovněž občanský zákoník výslovně neřeší osud práv jako součástí pojmu majetek. Panuje však shoda v tom, že předmětem společného jmění manželů nejsou **práva osobnostní a dále majetková práva, která jsou neoddělitelně spjata s osobou jednoho z manželů**. Klasickým příkladem je právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění. Majetkovým právem je například právo na převod družstevního bytu do vlastnictví. Je-li členem bytového družstva jen jeden z manželů jako společných nájemců bytu, pak je družstvo povinno uzavřít smlouvu o převodu bytu podle zákona o vlastnictví bytů jen s ním. Takto převedený byt nebude součástí společného jmění manželů (R 50/05).
- h) **Výsledky tvůrčí činnosti**. Zde se jedná zejména o díla podle zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Jde o osobnostní práva, kterých se autor nemůže vzdát, jsou nepřevoditelná a smrtí autora zanikají. Je potřeba je odlišovat od majetkových práv uvedených v § 12 autorského zákona, tyto už do společného jmění spadají.

Mezi společným jměním manželů a jejich výlučným majetkem dochází za trvání manželství k neustálým pohybům a přesunům. I na tyto právo pamatuje.

a) **Záměna (subrogace)**

Při záměně zůstává rozsah majetku stejný. Dochází k tomu, že majetek, který vyšel z jedné sféry, je nahrazen majetkem jiným. Právní praxe tuto problematiku vyřešila tak, že záměna samostatného majetku za jiný majetek je pouze změnou hospodářské povahy, nikoli rozmnožení majetku, a proto nemá za následek vznik majetkového společenství k takto nabytému majetku.

Na otázku, kam bude spadat majetek nabytý jak z výlučného tak společného majetku, odpovídá právní praxe tak, že bude spadat do společného jmění manželů (R 19/60).²⁵ Manželovi, z jehož výlučných zdrojů byl majetek použit, vzniká v případě zániku a vypořádání společného jmění pohledávka.

Toto řešení není dle mého názoru nejšťastnější. Mělo by se zohlednit, do jaké míry byly společné prostředky na danou věc použity, tedy kolik bylo uhrazeno z výlučného vlastnictví a kolik ze společných zdrojů a následně by se teprve mělo řešit, komu vlastnictví připadne. Určitě není spravedlivé, že jeden z manželů například koupí osobní automobil ze svých výlučných zdrojů, ze společného jmění uhradí například pouze 5.000,- Kč z celkových 200.000,- Kč a automobil připadne do společného jmění manželů.

b) **Zápočty (náhrada, kompenzace)**

Zápočty reagují na přesuny společného majetku ve prospěch majetků výlučných a naopak.

²⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 111

Aby byl možný zápočet, je zde potřeba vzniku nějakého dluhu a pohledávky mezi výlučným a společným majetkem. Jestliže společné jmění mělo prospěch z investic vynaložených z výlučného majetku jednoho z manželů, má tento nárok na náhradu. V opačném případě má nárok na náhradu manžel.

2.4. Právní domněnka společného jmění manželů

Ne vždy je v praxi zcela zřejmé, co tvoří předmět společného jmění manželů a co nikoli. Občanský zákoník pro tento případ ve svém ustanovení § 144 stanoví vyvratitelnou právní domněnku, která říká, že pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství, tvoří společné jmění manželů.

Význam této domněnky spočívá v tom, že pokud některý z manželů tvrdí, že nějaký majetek je v jeho výlučném vlastnictví, a jeho vztah k tomuto majetku nebude prokázán, bude platit zákonná domněnka, že jde o součást společného jmění manželů. Tato domněnka byla zahrnuta do zákona především z toho důvodu, že zákon umožňuje modifikaci předmětu společného jmění manželů na základě smluv uzavřených mezi manžely, které se mohou dotknout práv třetích osob.

Právní domněnku je možné vyvrátit, a to například poukazem na smlouvy uzavřené mezi manžely či mezi snoubenci dle § 143a OZ. Z hlediska dokazování platí, že ten, kdo v soudním řízení tvrdí, že určitá majetková hodnota je součástí společného jmění manželů, musí prokázat, že byla nabyta za trvání manželství.

2.5. Správa společného jmění manželů

Pojem správy občanský zákoník nedefinuje. Správou majetku se v teorii i praxi obvykle rozumí hospodaření a

disponování s majetkem. Rámec obvyklé správy přesahují takové úkony, jimiž se mění podstata majetku nebo se snižuje jeho hodnota významným způsobem.²⁶

Každý vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním (§ 123 OZ). V obsahu vlastnického práva je rovněž zahrnuto i oprávnění věc spravovat.

Vzhledem ke skutečnosti, že ohledně majetku, který je předmětem společného jmění, jsou oba manželé jeho vlastníky společně, je potřeba stanovit právní mechanismus společné vůle manželů ohledně takového majetku. Právní úprava správy společného majetku musí umožnit, aby každý manžel měl oprávnění podílet se na správě společného majetku a současně musí stanovit určité meze, aby jeden z manželů bez vědomí druhého společný majetek neužil k uspokojování svých individuálních zájmů.

Platná právní úprava správy společného jmění manželů vychází ze zásady rovnosti mezi mužem a ženou. Oba manželé mají ve vztahu ke společnému majetku stejná práva a povinnosti. Toto vyplývá z ustanovení § 145 odst. 1 a 2 OZ, dle kterého manželé společný majetek udržují a užívají společně. Je to jejich právem nikoli povinností. Náklady na společný majetek jsou povinni hradit oba manželé společně bez ohledu na to, kdo daný majetek užívá.

Dle § 145 odst. 2 OZ tedy obvyklou správu společného majetku může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je potřeba souhlasu druhého manžela, jinak je právní úkon neplatný.

Pojem správy byl zaveden do občanského zákoníku až v roce 1998. Do té doby zákon používal výraz „běžná záležitost“. Co je potřeba si pod tímto termínem představit poměrně rozsáhle řeší soudní judikatura.

²⁶ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 305

Lze za obvyklé záležitosti považovat, co je při hospodaření s určitou věcí běžné a obvyklé, co se pravidelně opakuje a co se nevymyká z rámce obvyklého hospodaření s věcí. Tak např. soudní praxe nepovažuje za běžnou záležitost darování nemovitosti či poskytnutí daru nikoli nepatrné hodnoty třetí osobě nebo zastavení nemovitosti. Oproti tomu běžnou záležitostí bude například obstarávání běžného chodu domácnosti (nákupy spotřebních předmětů, pokud mají přiměřený majetkový rozsah a hodnotu), obstarávání běžných oprav v domácnosti, plnění pravidelných platebních povinností (např. placení záloh na služby spojené s užíváním bytu).²⁷

Dle rozhodnutí R 15/1964 prodej nemovitosti je dispozicí, která vybočuje z obvyklé správy majetku manželů. Dále soudní praxe zachovává výklad, že při nabytí věci není kupní smlouva úkonem, který se týká společné věci, a tudíž kupující manžel nepotřebuje ani tehdy, nejde-li o obvyklou správu, souhlas druhého manžela k použití společných peněžních prostředků. Toto stanovisko vyhovuje bezpečnosti a jistotě obchodu, neboť obchodníci nemusí zkoumat, zda druhý manžel souhlas udělil či nikoli.

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 60/1968 ze smlouvy o půjčce je zavázán a oprávněn pouze ten manžel, který tuto smlouvu uzavřel. K její platnosti není potřeba souhlasu druhého manžela. Výnos z této půjčky bude spadat do předmětu společného jmění manželů.²⁸

Při rozhodování o tom, co je běžná záležitost je potřeba vycházet z konkrétních majetkových poměrů manželů, při čemž je potřeba přihlížet k obvyklým zvyklostem. Zvyklosti je nutno brát s ohledem na rozvoj společnosti. Nebudou tedy absolutně neměnné.

27 Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 867

28 Pokorný, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha, 2000, str. 156

Forma, jakou má být udělen souhlas druhého manžela v záležitostech překračujících obvyklou správu majetku, předepsána není. Souhlas může být udělen výslovně, písemně, rovněž mlčky (konkludentně), což znamená že souhlas je udělen takovým způsobem, kdy lze z chování manžela usuzovat, že souhlasil s tím, aby záležitost byla určitým způsobem vyřízena. Souhlas může být udělen i dodatečně, čímž je dodatečně odstraněna neplatnost právního úkonu, který byl bez souhlasu proveden. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1509/99 je vada zhojena i tehdy, pokud se manžel nedovolá neplatnosti ve lhůtě, ve které ji může uplatnit.

Podle původního znění občanského zákoníku z roku 1964 platilo, že úkon, který nebylo možné považovat za běžnou záležitost týkající se společné věci a k němuž nedal druhý manžel souhlas, byl ze zákona (ex lege) neplatný, a to absolutně. Novelou z roku 1982 došlo ke zmírnění stavu tím, že princip absolutní neplatnosti právního úkonu byl nahrazen v případě chybějícího souhlasu manžela neplatností relativní (§ 40a OZ). To znamená, že právní úkon se považuje za platný, doku se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti nedovolá. Přitom se neplatnosti nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Pokud soud prohlásí úkon za neplatný, pak je neplatný ex tunc, tedy od počátku. Pokud je za neplatný prohlášen úkon disponující s věcí, přísluší zde nárok na vydání bezdůvodného obohacení.

Právo uplatnit neplatnost právních úkonů, které byly učiněny bez souhlasu druhého manžela, má především tento manžel, jehož souhlas chybí a dále kontrahent.

Zákon nestanoví obecné pravidlo, jak má být výkon správy společného majetku prováděn. Rovněž nepamatuje na situace, kdy se na správě společného majetku nedohodnou. V případě sporu ohledně správy společného majetku bude tedy potřeba

postupovat dle obecného ustanovení § 4 OZ, podle kterého se tedy manželé mohou obrátit na soud.

Manželé mohou mít majetek i ve svém výlučném vlastnictví. Správu takového majetku pak vykonává každý manžel samostatně. Bez zvláštního zmocnění nemůže druhý manžel zasáhnout do výkonu správy výlučného majetku manžela. Podle § 21 zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, ve znění pozdějších předpisů, může manžela zastupovat pouze v běžných záležitostech.

V praxi nelze vyloučit mezi manžely jednatelství bez příkazu, které upravuje § 742 a násl. OZ. Proveďte jej jeden z manželů v zájmu odvrácení škody na výlučném majetku druhého manžela.

2.5.1. Souhlas s podnikáním

V § 146 OZ je stanovena zvláštní právní úprava správy společného jmění manželů v případě, že společný majetek či jeho část je použit pro účely podnikání.

První úprava této problematiky byla v České republice upravena zákonem č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů. Ten stanovil jako podmínku pro použití společného majetku při zahájení podnikání jednoho z manželů, souhlas druhého manžela. K dalším úkonům již souhlasu potřeba nebylo. Byla zde zavedena i možnost zrušení majetkového společenství manželů v případě, že jeden z nich začal podnikat. Novelou občanského zákoníku z roku 1991 došlo k převzetí této úpravy.

Platná právní úprava tedy poskytuje manželu - nepodnikateli právní ochranu. Pokud chce podnikající manžel použít ke svému podnikání majetek, který je ve společném jmění manželů, či jeho část, je potřeba, aby k takovému použití vyslovil druhý manžel souhlas. Tento souhlas je třeba udělit při prvním použití majetku ve

společném jmění. Co znamená pojem „při prvním použití majetku“ zákon blíže nespecifikuje.

Souhlas jednoho z manželů s použitím společného majetku k podnikání druhého manžela neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby nadále tento majetek výlučně užíval nebo aby výlučně rozhodoval o způsobu jeho užívání (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1731/2003).²⁹

Dříve netvořily věci sloužící k výkonu povolání předmět společného jmění manželů. Novelou občanského zákoníku z roku 1998 se však tyto věci předmětem společného jmění staly. Na nakládání s těmito věcmi se však použije obecný režim správy společného majetku dle § 145 OZ. Rovněž pokud se týká vkladů společného majetku či jeho části do základního kapitálu obchodní společnosti, i zde se takové nakládání s těmito věcmi bude řídit ustanovením § 145 OZ, neboť vklad do společnosti není podnikáním.

Prostředky ze společného jmění po udělení souhlasu druhého manžela, použije manžel k účelu dle svého uvážení. Musí se však jednat o účel podnikání.

Pokud by souhlas druhý manžel neudělil, není možné se domáhat u soudu nahrazení projevu vůle, neboť dát souhlas není povinností manžela. Podnikající manžel má tak možnost pouze podat návrh k soudu na zúžení rozsahu společného jmění manželů.

V případě, že manžel - podnikatel, použije společný majetek pro své podnikání bez souhlasu druhého manžela, má tento právo domáhat se neplatnosti takového úkonu dle § 145 odst. 2 OZ.

Již jednou daný souhlas nelze odvolat. Pokud by to bylo možné, znamenalo by to zejména zásah do právní jistoty podnikajícího manžela i jeho obchodních partnerů.

²⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 138

Musí jít o souhlas k použití jakéhokoli blíže neurčeného majetku za uvedeným účelem a kdykoli později. Souhlas k jednorázovému použití majetku ve společném jmění manželů na konkrétní podnikatelský účel sám o sobě není dle soudní praxe souhlasem dle § 146 OZ.³⁰

Dle § 38i odst. 1 písm. k) zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je součástí obchodního rejstříku doklad o souhlasu druhého manžela s použitím majetku ve společném jmění manželů k podnikání podle zvláštního předpisu. Z tohoto znění vyplývá, že souhlas může být dán i ústně, avšak doklad o souhlasu musí být jen písemný.

Souhlas se vyžaduje pouze při prvním právním úkonu. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlasu druhého manžela není třeba.

Podle § 147 OZ je možno, aby si manželé správu svého společného jmění upravili odchylně od zákonné úpravy. Mohou tak učinit na základě smlouvy, která musí být uzavřena ve formě notářského zápisu.

Tuto smlouvu mohou uzavřít nejen manželé, ale také snoubenci, kteří se chystají manželství uzavřít.

Smlouva nemusí být vložena do sbírky listin u rejstříkového soudu. Manželé se na ni mohou odvolávat pouze v případě, že třetí osobě byl obsah takové smlouvy znám.

2.6. Modifikace společného jmění manželů

Zákon připouští modifikaci zákonné úpravy společného jmění manželů ve třech směrech:

- změnami v rozsahu společného jmění manželů,
- změnou doby vzniku společného jmění manželů,

30 Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 336

- změnou zákonné úpravy správy společného jmění manželů (viz výše).

Občanský zákoník umožňuje modifikaci společného jmění buď smlouvou uzavřenou mezi manžely nebo soudním rozhodnutím.

2.6.1. Smluvní modifikace

Změny, ke kterým dochází v rámci předmětu společného jmění manželů, můžeme rozdělit na faktické a právní. Faktické jsou takové, které nikterak nepodléhají úpravě občanského zákoníku a dochází k nim na základě právních úkonů, a to jak na základě vůle manželů, tak bez ohledu na tuto vůli.

U faktického zúžení půjde zejména o případy zničení věci, její opuštění (např. odložení věci na skládku).

O právní formu změny rozsahu společného jmění manželů půjde v případech uvedených v § 143a OZ. Občanský zákoník ve svém původním znění z roku 1964 žádnou smluvní možnost modifikace bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepřipouštěl. Právní úprava majetkových vztahů byla přísně kogentní. Průlom přinesla až novela provedená zákonem č. 509/1991 Sb., která nově formulovala § 143a OZ, dle kterého umožnila, aby manželé mohli dohodou rozšířit či zúžit zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Smlouva, kterou manželé předmět svého společného jmění modifikují, musí mít formu notářského zápisu, jinak je absolutně neplatná. Smlouvou nelze měnit podíl, v jakém manželé vlastnické právo nabývají. Nelze připustit, aby na základě smlouvy jeden z manželů nabyl $\frac{3}{4}$ a druhý $\frac{1}{4}$. Taková smlouva by byla v rozporu s povahou společného jmění manželů, která vychází z rovnosti manželů. V případě, že jeden z manželů je podnikatel, který musí být zapsán v obchodním rejstříku, je tento povinen do sbírky listin

založit stejnopis smlouvy, kterou se mění rozsah společného jmění.

V § 143a odst. 1 OZ je upřesněno, že smlouvou mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků vzniklých v budoucnu, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Smlouvy se tedy týkají celého společného jmění manželů již existujícího (s právními účinky ex nunc), ale i majetku, který bude teprve v budoucnu nabyt do společného jmění. Občanský zákoník rovněž umožňuje uzavření smlouvy dílčí povahy. Předmětem smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Je-li předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů či do výlučného vlastnictví jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Pokud dojde k rozšíření o nemovitost, kterou měl jeden z manželů ve svém výlučném vlastnictví, je dohoda o rozšíření společného jmění manželů titulem, na jehož základě vloží katastrální úřad vlastnické právo i pro druhého manžela.

Manželům či snoubencům je dána možnost smluvnímu vyhrazení si vzniku společného jmění manželů, zcela nebo z části, ke dni zániku manželství. Je zde však stanovena výjimka, kterou představují věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti.

Zákon umožňuje, aby společné jmění manželů bylo buď rozšířeno nebo zúženo.

Rozšířením zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů se rozumí, že jeho součástí se stane majetek a závazky, které jsou z něho podle § 143 odst. 1 OZ vyloučeny. Předmět společného jmění tak tedy může tvořit majetek získaný za trvání manželství darem, děděním, atd.

Zúžením zákonného rozsahu společného jmění manželů se naopak rozumí, že majetek a závazky, které by jinak tvořily předmět společného jmění manželů, se smlouvou

uzavřenou manželé z předmětu společného jmění vyjímají a jsou nadále ve vlastnictví každého z manželů. Ohledně těchto majetků a závazků se uplatňuje obecný vlastnický a závazkový právní režim. Předmětem smlouvy o zúžení mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Ta část majetku, kterou manželé z předmětu společného jmění vyloučili, podléhá vypořádání jako v případě zániku společného jmění manželů dle § 149 OZ. Nelze v žádném případě zúžit rozsah společného jmění tak, že se vyloučí veškerý majetek. Věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti nelze vyloučit ze společného jmění manželů nikdy. Můžeme v nich spatřovat minimální hranici, která zachovává institut společného jmění. Předmětem smluv dle § 143a OZ nemůže být otázka rozšíření či zúžení členských práv v družstvu, a to s ohledem na platnou právní úpravu družstev a členských práv.

Smluvní dispozice, kterými manželé rozšiřují či zužují rozsah společného jmění manželů, nejsou předmětem daně z převodu nemovitosti ani darování.

V případě nařízení výkonu rozhodnutí se za majetek patřící do společného jmění manželů považuje i ten majetek, který nepatří do společného jmění jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů.

Jestliže zákon připouští odchylky od zákonné úpravy společného jmění manželů, musí pamatovat i na ochranu práv třetích osob. Vzhledem ke skutečnosti, že smlouvy, kterými se mění rozsah společného jmění manželů se uzavírají ve formě notářského zápisu, zásada veřejnosti už se zde neuplatňuje. Proto jiným osobám obsah takových smluv vůbec nemusí být znám. Zákon zajišťuje ochranu takových osob tím, že umožňuje manželům odvolávat se na obsah těchto smluv pouze tehdy, jestliže byl obsah těchto smluv třetím osobám znám. Důkazní břemeno o této skutečnosti zatěžuje

manžele. Podle soudní praxe se za třetí osobu považuje osoba, které se obsah smlouvy o zúžení či rozšíření rozsahu společného jmění manželů může v jejím právním postavení nějak dotknout. Přitom není právně relevantní, zda taková smlouva byla uzavřena před nebo až po vzniku právního vztahu se třetí osobou. Není také podstatné, zda tato třetí osoba byla o takovém zúžení některým z manželů informována při vzniku právního vztahu; rozhodná je jakákoli vědomost o zúžení rozsahu společného jmění manželů, jež by mohlo ovlivnit její právní poměry.³¹

2.6.2. Modifikace společného jmění soudním rozhodnutím

Od roku 1998 zákon připouští, aby ke zúžení rozsahu společného jmění manželů došlo i soudním rozhodnutím. Od roku 1964 bylo možno soudním rozhodnutím bezpodílové spoluvlastnictví manželů za trvání manželství zrušit. Takové rozhodnutí mohlo být vydáno pouze na návrh jednoho z manželů a pouze ze závažných důvodů. Zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví mohlo být za trvání manželství obnoveno rovněž soudním rozhodnutím, a to opět pouze na návrh jednoho z manželů.

Zákonem č. 91/1998 Sb. byla tedy dána možnost soudu zúžit na návrh jednoho z manželů jejich společné jmění, a to v § 148 OZ. Předpokladem kladného soudního rozhodnutí je existence závažných důvodů. Soud musí při takovém rozhodnutí vycházet z konkrétních okolností případu a z těchto okolností dovodit závažné důvody. Jaké důvody jsou posuzovány jako „závažné důvody“, řeší soudní praxe. Může to být například takové chování některého z manželů, které bezdůvodným a neúčelným přebíráním závazků zatěžuje integritu společného jmění manželů.

³¹ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 861

Základní mez, na kterou lze společné jmění manželů zúžit, tvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. Někteří autoři zastávají názor, že soud může zúžit společné jmění manželů i méně, tj. nikoli vždy až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti podle pravidla minus in maiore continetur. Při určení toho, co jsou věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti soud vychází z objektivního měřítka účelového určení věcí. Přihlíží však i k majetkovým poměrům manželů.

Ke zúžení společného jmění manželů dochází vždy právní mocí soudního rozhodnutí. Po zúžení je potřeba vypořádat tu část společného jmění, která byla z původního rozsahu společného jmění vyňata.

Jestliže společné jmění bylo soudem zúženo, může být rozšířeno do předchozího rozsahu jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh pouze jednoho z manželů. Smluvní forma obnovení společného jmění manželů v takovém případě možná není.

Dalším případem, kdy soud může zúžit společné jmění manželů je tehdy, kdy jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Soud tak může učinit opět pouze na návrh jednoho z manželů. Zatímco v předchozím případě soud posuzuje, zda zde závažné důvody pro zúžení společného jmění manželů skutečně jsou, v tomto případě pro zúžení postačí, pokud jsou prokázány požadované skutečnosti, tedy že bylo získáno oprávnění k podnikání jedním z manželů nebo že se jeden z nich stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti (společníkem ve veřejné obchodní společnosti či komplementářem v komanditní společnosti).

Tato možnost zúžení společného jmění manželů byla do občanského zákoníku zavedena zejména jako ochrana druhého manžela - nepodnikatele.

V § 148 odst. 3 OZ je řešeno, kam budou spadat příjmy z podnikání v případě zúžení společného jmění soudem. V tomto případě, pokud druhý manžel s podnikajícím vykonává podnikatelskou činnost, či mu alespoň pomáhá, rozdělí se příjmy z podnikání podle písemné smlouvy, kterou manželé mezi sebou uzavřou. Pokud taková smlouva uzavřena nebude, rozdělí se tyto příjmy mezi manžele rovným dílem.

Ohledně rozšíření společného jmění manželů platí i v tomto případě to, co bylo uvedeno výše.

3. Zánik společného jmění manželů

Majetkové společenství manželů je vázáno na trvání manželství. Pokud manželství zanikne, odpadá důvod pro zvláštní úpravu majetkových vztahů manželů. Společné jmění manželů je tedy dočasné uspořádání majetkových vztahů ke společnému majetku manželů, protože již předem je zřejmé, že majetkové společenství manželů zanikne nejpozději smrtí jednoho z manželů.

Zánik společného jmění manželů se váže většinou na zánik manželství. Existují však i případy, kdy společné jmění zanikne i za trvání manželství. Zrušení společné domácnosti nemá za následek zrušení společného jmění manželů.

3.1. Zánik společného jmění manželů ve vazbě na zánik manželství

Manželství zaniká **smrtí** jednoho z manželů, popřípadě obou, nebo také prohlášením jednoho nebo obou manželů za mrtvé. Pokud některý z manželů zemře, je třeba majetek, který mu náleží, vypořádat v rámci dědického řízení. Do tohoto majetku však bude náležet majetek patřící do společného jmění manželů, a proto dědickému řízení musí

předcházet zánik a vypořádání společného jmění tohoto manžela.

Smrt je právní událost, která má za následek jak zánik manželství tak i zánik společného jmění manželů. Shodné důsledky jako smrt má prohlášení za mrtvého, které se provádí dle § 195 a násl. o.s.ř. Takový návrh může podat osoba, která má na věci právní zájem, v tomto případě tedy druhý manžel. Soud v rozsudku uvede den, kdy nezvěstný zemřel, nebo který nepřežil. Dle § 22 zákona o rodině však manželství nezaniká dnem uvedeným v rozsudku o prohlášení za mrtvého, nýbrž dnem právní moci tohoto rozhodnutí. K tomuto dni tedy společné jmění manželů zaniká. V případě, že bude prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se zaniklé manželství ani společné jmění v případě, že manžel uzavřel nové manželství a vzniklo mu tedy nové společné jmění manželů. Jinak se společné jmění manželů obnovuje ex tunc.

Rozvod je dalším důvodem zániku manželství a rovněž společného jmění manželů. Oboje zaniká dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství.

Rovněž prohlášení manželství za neplatné má za následek zánik společného jmění manželů, a to okamžikem, kdy je manželství za neplatné prohlášeno, nikoli ode dne uzavření takového manželství.

3.2. Zánik společného jmění manželů za trvání manželství

Zákon připouští, aby k zániku společného jmění manželů došlo již za trvání manželství. Tento zánik váže na existenci stanovených skutečností. Zánik společného jmění na základě smlouvy manželů zákon neumožňuje.

Za trvání manželství se společné jmění zrušuje výrokem trestního soudu o propadnutí majetku některého z manželů, a to dle § 52 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Zrušení společného

jmění nastává v takovém případě právní mocí takového rozsudku. Od tohoto okamžiku je také ten z manželů, u něhož byl výrok vysloven, zbaven práva nakládat s majetkem ve společném jmění manželů, na jeho místo nastupuje stát. Společné jmění zaniká i v případě, kdy soud vysloví trest částečného propadnutí majetku.

Trest propadnutí majetku soud vysloví vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Dále také může tento trest uložit soud v případě, že trestní zákon ve zvláštní části uložení tohoto trestu dovoluje.

Majetek, kterého se trest propadnutí majetku týká, jsou pouze aktiva nikoli pasiva. Postižen je majetek, který je ve vlastnictví pachatele v době nabytí právní moci rozsudku. Nelze tedy postihnout majetek, který nabude pachatel později. Rovněž nelze postihnout věci nebo prostředky, které slouží k uspokojování životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výchovu nebo výživu je pachatel povinen podle zákona pečovat. Tato formulace není nejvhodnější, neboť chrání pouze ty osoby, o které je pachatel povinen pečovat ze zákona, nikoli ty osoby, o které pachatel pečuje dobrovolně (například dítě družky).

Vzniknou-li pochybnosti i tom, zda některá věc bude trestem propadnutí majetku postižena nebo ne, může se organizační složka státu (v tomto případě Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových), které má majetek připadnout, nebo dosouzený manžel, či osoby, o jejichž výchovu a výživu jde, domáhat stížností vyloučení této věci. Takovou stížnost je možné podat do tří měsíců ode dne, kdy rozsudek, ve kterém byl trest propadnutí majetku uložen, nabyl právní moci. V případě, že si k věcem, které

byly zajištěny, nárokuje vlastnické nebo jiné právo nepřipouštějící zajištění třetí osoba, nelze podat stížnost jako v předchozím případě, ale je nutné postupovat podle předpisů občanskoprávních, tedy žalovat na vydání věci s tím, že jako předběžná otázka bude řešena otázka určení vlastnictví k dané věci.

Dalším případem, kdy zaniká společné jmění manželů za trvání manželství, je prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů, a to dle § 268 insolvenčního zákona. Po dobu trvání konkurzu nemůže vzniknout společné jmění nové. Do majetkové podstaty, kterou tvoří majetek určený k uspokojení věřitelů, se zahrne i majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela. K zániku společného jmění dochází v tomto případě okamžikem, kdy usnesení o prohlášení konkurzu bylo vyvěšeno na úřední desce soudu.

Po zániku společného jmění nabývají manželé majetek již do svého výlučného vlastnictví, ledaže by nabývali společně. V takovém případě budou nabývat do podílového spoluvlastnictví.

Jakmile společné jmění manželů za trvání manželství zaniklo, může být obnoveno jen soudním rozhodnutím, nikoli na základě souhlasného projevu vůle manželů. Soudní rozhodnutí může být vydáno pouze na základě návrhu jednoho z manželů. Zda soud návrhu vyhoví, bude záležet na konkrétních okolnostech případu. Podmínkou je náležité zjištění skutkového stavu. Obnovení společného jmění manželů se týká i případů, kdy toto zaniklo na základě vyslovení trestu propadnutí majetku či prohlášením konkurzu. Účinky obnovení společného jmění manželů nástávají ex nunc právní mocí soudního rozhodnutí (R 42/1972), neboť po zániku společného jmění manželů došlo k jeho vypořádání. Obnovením vzniká nové společné jmění manželů, nedochází k obnovení předešlého.

Současná právní úprava neumožňuje, tak jako před 1.8. 1998, zrušení společného jmění manželů soudem za trvání manželství. Namísto zrušení společného jmění umožňuje platná právní úprava možnost soudu zúžit rozsah společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (viz výše).

3.3. Vypořádání společného jmění manželů

Zanikne-li společné jmění manželů, provede se jeho vypořádání. Obdobně se vypořádání provádí v případě, že došlo ke zúžení společného jmění smlouvou uzavřenou manžely formou notářského zápisu nebo došlo k jeho zúžení rozhodnutím soudu.

Vypořádáním společného jmění se rozumí jeho rozdělení mezi manžely, tj. jak majetku, tak i závazků, které do společného jmění manželů spadaly v den jeho zániku.³² Při vypořádání společného jmění nedochází k převodu vlastnického práva, protože každý z manželů byl úplným vlastníkem, nedochází ani k postoupení pohledávky ani k převzetí dluhu. Nárok na vypořádání společného jmění se nepromlčuje, neboť se zde jedná o nárok vyplývající z výkonu vlastnického práva.

Zákon pro určení výše podílu každého manžela stanoví dle § 149 odst. 2 OZ tyto zásady:

1) Podíly každého manžela na společném jmění jsou rovné. Totéž platí i o závazcích obou manželů vzniklých za trvání manželství. Z dikce zákona lze dovodit, že tato zákonná domněnka je vyvratitelná, takže není vyloučeno, pokud to kterýkoli z manželů prokáže, že podíly budou moci být hodnoceny jako různé, a to v závislosti na zjištěných skutkových okolnostech.

³² Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 3. vydání, 1.díl, ASPI, Praha, 2002, str. 344

Existují dvě fáze vypořádání. Nejprve kvantitativní, kdy je zjištěn rozsah a cena vypořádávaných věcí, a poté vypořádání kvalitativní, kdy dochází k rozdělení věcí mezi účastníky, popřípadě výlučným vlastníkem se stane jeden z manželů, který je pak povinen vypořádat finanční podíl druhého manžela. Soudní praxe zdůrazňuje, aby finanční kompenzace jednoho manžela druhému byla co nejmenší.

K důvodům rozpadu manželství se při stanovení výše podílů nepřihlíží. Ovšem v krajních případech judikatura nevyklučuje, aby i tyto okolnosti byly vzaty v potaz.

2) Každý manžel má právo požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek a povinnost nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Jedná se o tzv. zápočty. Způsob výpočtu výše těchto zápočtů však zákon výslovně neobsahuje. Pokud manžel žádá náhradu toho, co bylo vynaloženo z jeho majetku na společný a v mezidobí od investice do zániku společného jmění se hodnota věci snížila, je pro zápočet rozhodující částka určená v poměru, v jakém došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže se hodnota věci od doby vynaložení investice zvýšila, k této skutečnosti se nepřihlíží.

Manžel, který investici vynaložil, musí o její náhradu požádat, jinak mu ji soud nepřizná. Oproti tomu náhradu za náklad vynaložený ze společného jmění na výlučný majetek jednoho z manželů soud přizná i bez návrhu. Tyto nároky jsou nepromlčitelné, nelze je splatit ani kompenzovat a jedině při vypořádání je možné s nimi počítat. Nelze je ani postoupit.

Manžel nemůže uspět při vypořádání s každým nárokem na vrácení toho, co vynaložil ze svého na společné jmění. Má povinnost i s použitím svého odděleného majetku pečovat o rodinu podle zásad zákona o rodině. Proto náklady, které lze takto hodnotit, nemohou být požadovány. Rovněž to, co

bylo vynaloženo ve prospěch některého z manželů, avšak nikoli na jeho majetek, nemůže být předmětem zápočtu. Například pokud manžel platí výživné na dítě z předchozího vztahu, nejde o částky vynaložené na jeho majetek, tudíž tyto částky nelze započíst. Půjde zpravidla jen o takové investice, které se ve společném jmění manželů ještě projevují (např. přístavba u společného rodinného domku, investice do výstavby či získání nemovitosti). Je potřeba vypořádat i pohledávku, která manželům vznikla tím, že investovali do přístavby nemovitosti ve vlastnictví třetí osoby (např. rodičů jednoho z manželů).

V praxi se může vyskytnout i případ, kdy jedno společné jmění manželů zaniklo, avšak nebylo vypořádáno. V mezidobí jeden z manželů uzavřel manželství a vzniklo tak společné jmění nové. V takovém případě je potřeba zaniklé společné jmění vypořádat, a to co nabyl manžel vypořádáním, bude náležet do jeho výlučného vlastnictví. Vypořádáním totiž nic nenabyl, vše už ve svém vlastnictví měl.

Při stanovení ceny věci pro účely vypořádání společného jmění manželů se v souladu se soudní praxí sice vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku společného jmění. Zhodnocení společné věci účastníky v době zániku majetkového společenství manželů nemá vliv na cenu, kterou soud pro účely řízení o vypořádání tohoto společného jmění stanovil (R 11/2001). Na otázku, jak určit výši hodnoty členského podílu v případě bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva, odpověděla judikatura tak, že nelze při stanovení její výše vycházet ze zůstatkové hodnoty členského podílu ani z hodnoty vypořádacího podílu. Cena se stanoví cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout.

Jak budou probíhat zápočty v případě, že jeden z manželů podniká, řeší opět soudní praxe, a to tak, že podnikající manžel je povinen nahradit do společného jmění manželů takovou částku, jež se rovná kladnému rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku společného jmění. V případě, že by výsledná hodnota byla záporná, není co do společného jmění nahrazovat.

Není stanoveno, že by při vypořádání mohlo být přihlíženo k tomu, co jeden z manželů vynaložil ze svého na výlučný majetek druhého manžela.

Pokud se týče pojistného, vyplacená suma za trvání manželství spadá do předmětu společného jmění. Pokud jde o jednotlivé platby pojistného placené za trvání manželství ze společného majetku na osobní pojištění jednoho z manželů, nelze tyto platby posuzovat při vypořádání společného jmění jako náklady vynaložené na osobní majetek manžela. Peníze byly totiž za trvání manželství spotřebovány se souhlasem obou manželů a k hodnotě takto získané bude třeba přihlížet při vypořádání společného jmění manželů (R 42/1972).

3) Další zásadou, k níž soud při vypořádání společného jmění manželů přihlíží, jsou potřeby nezletilých dětí. Je tedy rozhodné, který z manželů má dítě po zániku manželství ve své výchově a péči. Toto ovšem vždy neznamená zvýšení kvantitativního podílu tohoto manžela (R 70/1965).

4) Zákon při vypořádání zohledňuje i péči o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení společného jmění. Nelze tedy bez dalšího přiznat větší zásluhy na nabytí společného jmění jen tomu manželovi, který se větší měrou podílel na rozmnožení společného jmění díky svým schopnostem a možnostem než druhý manžel. Zákon zohledňuje činnost druhého manžela, která spočívá v péči o děti a obstarávání společné domácnosti. Při vypořádání lze zohlednit

negativní chování jednoho z manželů (např. alkoholismus, atd.) a přiznat mu tak menší díl ze společného jmění.

Ze shora uvedených zásad vychází soud při vypořádání společného jmění manželů vždy. Výčet těchto zásad však není dle soudní judikatury taxativní. Soud i manželé mají při vypořádávání majetkových společenství přihlížet i k jiným okolnostem, které pro vypořádání mohou být důležité (např. nemoc jednoho z manželů).

K vypořádání může dojít pouze způsoby, které občanský zákoník výslovně uvádí:

- dohodou manželů,
- soudním rozhodnutím vydaným na návrh manžela,
- zákonnou domněnkou.

K vypořádání společného jmění může dojít pouze jedním z těchto způsobů, případně i jejich vzájemnou kombinací.

V období od zániku společného jmění manželů a jeho vypořádání může uplynout delší doba. V tomto období jsou oba manželé oprávněni společný majetek užívat, spravovat, řešit otázku jeho výnosů, atd. Na jejich vzájemné vztahy se přiměřeně použije ustanovení o společném jmění manželů. Tak stanovila i soudní judikatura. Dle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2263/2004 nemůže bývalý účastník společného jmění manželů zcela vyloučit druhého z užívání věci, která nebylo od zániku společného jmění vypořádána. Nesmí se však jednat o případ, kdy měli účastníci ve společném jmění nebo ve vlastnictví dvě věci sloužící stejnému účelu.³³

3.3.1. Vypořádání společného jmění dohodou

Možnost vypořádání společného jmění dohodou zákon uvádí na prvním místě v § 150 dost. 1 OZ. Manželům je tak

³³ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 192

umožněno, aby v dohodě respektovali své individuální zájmy, potřeby i osobní vztahy k jednotlivým částem majetku.

Dohodu o vypořádání společného jmění manželů mohou uzavřít manželé a dále dle soudní judikatury v případě, že jeden z manželů zemře či je prohlášen za mrtvého, dědicové tohoto manžela.

Před rokem 1998 zákon žádnou zvláštní formu pro dohodu o vypořádání společného jmění nestanovil. Tato mohla být uzavřena ústně, písemně i konkludentně. Až novelou z roku 1998 bylo stanoveno, že smlouva musí mít písemnou formu. Nedodržení písemné formy má za následek absolutní neplatnost dohody pro rozpor se zákonem. V případě, že do společného jmění manželů náleží nemovitost, nabývá dohoda účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí.

Ani obsahové náležitosti dohody zákon nestanoví. Dohoda tedy musí splňovat veškeré náležitosti požadované pro právní úkony dle § 34 an. OZ, rovněž nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Právní účinky se vztahují pouze na účastníky této dohody. Dle § 150 dost. 2 OZ nesmí být dohodou o vypořádání společného jmění manželů dotčena práva věřitelů. V případě, že jsou dlužníky oba manželé, není situace složitá. Manželé se nemohou smluvně dohodnout, že jeden z nich již nadále dlužníkem nebude. Práva třetích osob tak nejsou dotčena.

Jiná situace nastane, je-li dlužníkem pouze jeden z manželů. Před rokem 1998 soudní praxe spojovala dohody zkracující věřitele s odporovatelností takových právních úkonů. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2088/2000 zaujímá právní názor, že pokud manželé uzavřeli dohodu o vypořádání společného jmění s úmyslem znemožnit uspokojení pohledávky věřitele, pak účel takové dohody odporuje zákonu a tato dohoda je ve smyslu § 39 OZ neplatným

právním úkonem, nemůže zde být splněna podmínka odporovatelnosti právního úkonu dle § 42a OZ.

Pokud nejsou dotčena práva třetích osob, není dán důvod, proč by manželé nemohli uzavřít nerovnovážnou dohodu, pokud to odpovídá jejich vůli.

Manželé se nemusí dohodnout na vypořádání veškerého společného jmění. Pokud se dohodnou pouze na vypořádání části společného jmění, mají právo podat návrh na vypořádání zbývajících částí u soudu. Jestliže manželé takový návrh nepodají, nastupuje k nevypořádané části ex lege zákonná domněnka dle § 150 odst. 4 OZ.

Do roku 1998 nebylo možno uzavřít dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví před jeho zánikem. Průlom přinesla novela zákona o rodině, který v § 24a obsahuje úpravu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Soud rozvede manželství, jsou-li předloženy smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Vypořádání majetkových vztahů zde znamená vypořádání společného jmění manželů. Smlouva nabude účinnosti právní mocí rozsudku o rozvodu. Pokud by předmětem společného jmění byla nemovitost, nabude účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Soud takové smlouvy nezkoumá ani neschvaluje. Tyto smlouvy jsou účinné pouze v případech rozvodů, o nichž bylo rozhodnuto dle § 24a zákona o rodině.

Dohodu o vypořádání společného jmění manželů je potřeba uzavřít ve lhůtě tří let od zániku společného jmění. Pokud tak manželé neučiní, nastupuje zde nevyvratitelná zákonná domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 OZ. Tato domněnka se uplatní i v případě, že dohoda o vypořádání uzavřena byla, avšak ve lhůtě nebyl podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí (R 44/2000).

3.3.2. Vypořádání společného jmění manželů soudem

Jestliže manželé nevyužijí možnosti vypořádat své společné jmění manželů dohodou, rozhodne o vypořádání společného jmění na návrh jednoho z nich soud. Ten není takovým návrhem vázán, neboť z občanského zákoníku vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Podle starších názorů byly předmětem řízení o vypořádání všechny věci v bezpodílovém spoluvlastnictví. Soud měl povinnost zjišťovat vše, co do tohoto jmění patří. Dnes se však prosadil názor, že manželé mohou různé způsoby vypořádání kumulovat (např. část společného jmění vypořádají na základě dohody, zbytek vypořádá na návrh soud). Podle soudní judikatury tak soud může vypořádat jen takový majetek, který manželé předmětem řízení o vypořádání učinili. Soud však není vázán navrženým způsobem vypořádání.

Předmětem vypořádání jsou především věci, práva a závazky. Pokud jde o věci, je podmínkou jejich vypořádání to, že v době rozhodnutí soudu existují, a že v době zániku společného jmění tvořily jeho součást.

Ohledně vypořádání dluhu, je třeba vypořádat i jeho příslušenství. Dle judikatury rovněž úroky, které k němu přirostou až v budoucnu (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 14/2006).

Návrh na zahájení řízení o vypořádání společného jmění manželů může podat kterýkoli z manželů, popřípadě správce konkurzní podstaty, je-li na majetek jednoho z manželů konkurz prohlášen. Návrh by měl obsahovat vylíčení rozhodných skutečností pro určení, co vše tvoří předmět společného jmění, pro jeho ocenění, rovněž návrhy důkazů o těchto rozhodných skutečnostech. Na závěr by měl být uveden konečný návrh vyjadřující představu navrhovatele o tom, jak by mělo být společné jmění manželů vypořádáno.

Jestliže jeden z manželů zemře, jsou aktivně legitimováni k podání takového návrhu jeho dědicové. Ti se také stanou procesními nástupci v případě, že účastník v průběhu řízení zemře. Pokud došlo k zániku společného jmění manželů smrtí jednoho z nich, vypořádá se toto společné jmění v průběhu dědického řízení.

Řízení o vypořádání je dle soudní praxe řízením, ve kterém mají obě strany postavení jak odpůrce, tak navrhovatele (*iudicium duplex*). Jestliže jeden z účastníků podá návrh na vypořádání společného jmění manželů, je tím konzumováno právo druhého z účastníků takový návrh podat. Pokud bude účastník chtít vzít svůj návrh zpět, lze tak učinit pouze se souhlasem druhého manžela, a to i v případě, že ke zpětvzetí by mělo dojít ještě před započatím jednání.

Hmotněprávní podmínkou pro soudní vypořádání je, že společné jmění nebylo vypořádáno dohodu nebo zákonnou domněnkou. Námitku, že došlo k vypořádání dohodu musí vznést žalovaná strana. Žalobce se může bránit námitkou neplatnosti takové dohody. Pokud má některý z manželů za to, že dohoda o vypořádání společného jmění je neplatná, má možnost obrátit se na soud s žalobou na vypořádání společného jmění manželů, nikoli s žalobou na určení neplatnosti dohody. Platnost dohody bude soud v řízení řešit jako předběžnou otázku (R 68/01).³⁴

Vzhledem ke skutečnosti, že dohodou lze vypořádat pouze část společného jmění, je možné zbylou část vypořádat soudním rozhodnutím. Pokud však uplynula lhůta tří let od zániku společného jmění, nastupuje nevyvratitelná zákonná domněnka vypořádání, ke které musí soud přihlídnout i bez návrhu.

Při vypořádání společného jmění se vychází z právní

³⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, ASPI, Praha, 2007, str. 207

úpravy platné v době zániku společného jmění.

Z rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů musí být zřejmé, jak soud došel k jednotlivým částkám, které si mají manželé navzájem vyplatit, aby mohl kdokoli překontrolovat jejich správnost. Při oceňování věci vychází judikatura ze stavu věci ke dni zániku společného jmění a z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání. Cenu věci může soud stanovit podle shodných tvrzení účastníků. Pokud se manželé nedohodnou, musí cenu určit soud, zpravidla pomocí znaleckého posudku. Při stanovení ceny se vychází z obecné ceny, tj. ceny věci obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu. Vypořádává-li se nemovitost, může být podkladem jen obecná cena nemovitosti, tj. cena obvyklá v daném místě v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu nemovitosti a je běžně označována jako cena tržní, odpovídající nabídce a poptávce v daném místě a čase (rozsudek NS sp. zn. Cdo 2470/2000).³⁵ Pokud soud rozhoduje o vypořádání obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným, nestačí přikázat hodnotu obchodního podílu, ale je třeba přikázat obchodní podíl. Obchodní podíl může být přikázán jen společníku obchodní společnosti.

Dále soudní praxe požaduje, aby ve výroku rozsudku o vypořádání bylo jasně a určitě uvedeno, kterému z účastníků a jaké právo bylo přiznáno. Jednotlivé věci, které jsou přidělovány do vlastnictví jednoho z manželů, musí být přesně popsány a určeny, zejména tam, kde vyslovuje soud povinnost je vydat druhému manželovi.

Pro určení, které věci budou každému z manželů přikázány, nejsou stanovena žádná kritéria. Dle judikatury i zde platí, že jedním z hledisek je to, který

³⁵ Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník I.: komentář, 1.vydání, C.H.BECK, Praha, 2008, str. 894

z manželů věc účelněji využije. Lze do určité míry i přihlédnout k tomu, který z manželů věc od rozvodu užívá. Záleží tedy pouze na rozhodnutí soudu, kterému z manželů jakou věc přikáže. Dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 629/2000 může výjimečně podle okolností soud přikázat rodinný domek do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů. Ovšem tato volnost soudu není bezvýjimečná. Soud nemůže společné jmění manželů, jehož předmětem je stavba zřízená na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, vypořádat tak, že stavbu přikáže do výlučného vlastnictví druhého manžela (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 180/2005).

Dle soudní judikatury dokonce nelze ani vyloučit případ, kdy všechny věci budou přikázány jednomu manželovi, který je pak povinen proplatit druhému z manželů celý podíl v penězích.

Soud rovněž může přikázat věc do vlastnictví i proti vůli manžela, kterému věc byla přikázána, protože za trvání manželství byl vlastníkem takové věci, manžel tím nic víc nezískává. Vzhledem ke skutečnosti, že za trvání společného jmění byli oba manželé vlastníky celé věci, nelze při vypořádání soudním rozhodnutím nařídít prodej věci, kterou žádný z bývalých manželů nechce.

V řízení o vypořádání společného jmění manželů je na návrh potřeba provést i realizaci zápočtů (ve prospěch společného jmění i ve prospěch výlučných majetků manželů). Nemusí se tak stát reálně, postačí započtení vzájemných závazků.

Spor o vypořádání může být ukončen soudním smírem ve smyslu § 99 o.s.ř., což znamená, že může být rozhodnut v rozhodčím řízení.

Rozsudek o vypořádání je závazný pouze pro manžely. Práva třetích osob jím nejsou dotčena, rovněž námitky promlčení jsou třetím osobám zachovány.

3.3.3. Zákonná domněnka

Pokud do tří let od zániku společného jmění manželů nedošlo k jeho vypořádání dohodou, nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, nastupuje zákonem stanovený způsob vypořádání, a to bez ohledu na vůli účastníků či jejich případný omyl ohledně běhu lhůty pro vypořádání dohodou.

Tříletá lhůta je lhůtou prekluzivní. Lhůta počíná běžet ode dne zániku společného jmění manželů nebo od jeho zúžení smlouvou či rozhodnutím soudu. Poslední den této lhůty již musí být návrh u soudu podán.

Zákonná domněnka stanoví způsob vypořádání a to tak, že ohledně movitých věcí platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. Jestliže na konci tříleté lhůty se vytvořil faktický stav trvalého nerušeného užívání věci jedním z manželů, které se neděje proti vůli druhého manžela, lze usuzovat, že tento manžel užívá věc jako její vlastník pro potřebu svou, své rodiny a své domácnosti. Užívání nemusí nutně trvat po dobu celých tří let, může být i kratší. Pokud nejsou tyto podmínky splněny, stane se movitá věc předmětem podílového spoluvlastnictví s rovnými podíly. O nemovitostech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví, přičemž podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Katastrální úřad tuto skutečnost zapíše na základě souhlasného prohlášení manželů. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných.

Pokud jsou tedy podmínky nevyvratitelné domněnky splněny, stane se movitá věc předmětem výlučného vlastnictví a věci nemovité předmětem podílového spoluvlastnictví bez ohledu na to, kdo je užívá.

Jako jiná majetková hodnota je považován členský podíl v bytovém družstvu. Po uplynutí tříleté lhůty se vypořádá tento podíl dle § 150 dost. 4 OZ, podle zásad pro vypořádání podílového spoluvlastnictví, přičemž se vychází ze stejných podílů účastníků.

Dojde-li k vypořádání podle zákonné domněnky, nemohou již manželé proti sobě vzájemně uplatňovat zápočty.

Třetí osoby jsou povinny zákonnou domněnku respektovat a nemohou vůči zákonem vytvořenému právnímu režimu vypořádání společného jmění manželů nic namítat ani se nijak bránit.

Po vypořádání společného jmění na základě zákonné domněnky se může nesouhlasící manžel domáhat ochrany pouze žalobou na určení vlastnictví, nikoli na vypořádání společného jmění.

3.3.4. Vypořádání společného jmění v případě smrti jednoho z manželů

Zaniklo-li manželství smrtí jednoho z manželů, či jeho prohlášením za mrtvého, dochází k vypořádání společného jmění manželů v dědickém řízení podle § 1751 o.s.ř. Soud se tedy povinně zabývá vypořádáním společného jmění. Zemře-li (bývalý) manžel po zániku společného jmění, dědický soud určuje, co patří do dědictví a co pozůstalému manželovi, pouze zaniklo-li společné jmění manželů smrtí jednoho z nich, nikoli již dříve rozvodem. Jestliže jsou manželé rozvedeni a jeden z nich zemře, pak dle soudní judikatury dohoda o vypořádání mají možnost uzavřít dědicové zemřelého manžela s druhým z nich.

Pokud došlo k zahájení řízení o vypořádání společného jmění a jeden z manželů v jeho průběhu zemřel, zůstává nadále dána pravomoc soudu rozhodujícího o vypořádání společného jmění, který bude jednat s dědici zemřelého manžela. Soud určí, co bude spadat do dědictví po zemřelém

manželovi, tímto jeho rozhodnutím je vázán i soud, který rozhoduje o dědictví (R 4/80). Navzdory starším opačným názorům je možné soudit, že takto lze v soudním řízení vypořádat společné jmění i v případě, že za života zemřelého nebylo řízení zahájeno.

Zánik společného jmění a jeho vypořádání se časově nekryjí. Do roku 1998 muselo vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví nastat až po zániku bezpodílového spoluvlastnictví. Dohody, které byly uzavřeny před zánikem bezpodílového spoluvlastnictví, byly absolutně neplatné. Toto pravidlo již neplatí, neboť je možné dle § 24a zákona o rodině uzavřít dohodu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů. Její účinky však nastávají až po zániku manželství.

Neexistuje žádné konkrétní ustanovení, které by řešilo nakládání s věcmi patřícími do masy zaniklého společného jmění manželů do doby jeho vypořádání. Vhodným řešením je ustanovení § 853 OZ. Jde tu o občanskoprávní vztah, který není zvláště upraven ani občanským zákoníkem ani jiným zákonem. Ustanovení zákona, která upravují vztahy obsahem a účelem nejblíže, jsou ustanovení o společném jmění manželů. Proto právní vztahy týkající se zaniklého a dosud nevypořádaného společného jmění manželů se řídí ustanoveními o společném jmění manželů. Je ovšem nutno vycházet ze skutečnosti, že se jedná o zaniklé společné jmění. To je v občanském zákoníku upraveno a musí být tedy respektováno. Tím se modifikují používaná ustanovení o společném jmění manželů. Především se přestává čerpat do této masy majetku ze zdrojů, které vytváří společné jmění.

Do masy však nadále patří přírůstky a výnosy, ale jen ze společného majetku. Zaniklá masa společného jmění už se nerozmnožuje a neroste, může se jen udržovat či ekonomicky obměňovat (např. pokud manželé prodají chatu, která byla v zaniklém společném jmění, do zaniklého společného jmění

bude nadále náležet finanční hotovost utržená za tuto chatu).

3.4. Úpadek a společné jmění manželů

Nově upravuje způsob řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Podle tohoto zákona jsou čtyři možnosti řešení úpadku a to:

- 1) konkurz,
- 2) reorganizace,
- 3) oddlužení,
- 4) zvláštní způsoby řešení úpadku, které tento zákon stanoví pouze pro určité subjekty a určité druhy případů.

O způsobu řešení úpadku rozhoduje insolvenční soud.

Pro společné jmění manželů mají význam pouze konkurz a reorganizace. O těchto rozhoduje soud rozhodnutím o prohlášení konkurzu na majetek dlužníka či rozhodnutím o povolení reorganizace.

Jestliže je dlužník v úpadku, prohlásí na něj soud konkurz. Prohlášením konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela. Jestliže byl vznik společného jmění manželů vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství. Proto se po prohlášení konkurzu provede vypořádání společného jmění manželů, které prohlášením konkurzu zaniklo. Rovněž je potřeba vypořádat dříve zaniklé, ale dosud nevypořádané společné jmění manželů, a také společné jmění, které již dříve bylo zúženo smlouvou či rozhodnutím soudu a rovněž do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno. Dle § 150 odst. 4 OZ je stanovena lhůta pro vypořádání společného jmění manželů, a to tříletá. Pokud by tato lhůta měla skončit nejpozději do šesti měsíců od prohlášení konkurzu, staví se. To znamená, že do té doby může být uzavřena nová dohoda o vypořádání

společného jmění či podán návrh na jeho vypořádání soudem, bez ohledu na dřívější nastalé vypořádání ze zákona. To zůstane zachováno pouze tehdy, pokud nebude do šesti měsíců uzavřena nová dohoda nebo podán návrh na vypořádání u soudu. Tento návrh může podat jak správce konkurzní podstaty, tak i bývalý manžel úpadce. Práva třetích osob nabytá v dobré víře však nejsou dotčena.

Po dobu trvání konkurzu nemůže vzniknout nové společné jmění. Dohodu o vypořádání společného jmění či návrh na jeho vypořádání u soudu může od okamžiku prohlášení konkurzu učinit správce konkurzní podstaty.

Co se týče dohody o vypořádání uzavřené správcem konkurzní podstaty, tato je podle zákona účinná, až jejím schválením insolvenčním soudem. Rovněž je potřeba, aby s ní vyslovil souhlas věřitelský výbor. Dohoda schválená insolvenčním soudem má účinky pravomocného rozsudku.

Do majetkové podstaty, kterou tvoří majetek určený k uspokojení věřitelů, se zahrne i majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela. Rozhodující je, kdo podal insolvenční návrh. Pokud jej podal dlužník, do majetkové podstaty se dle § 205 odst. 1 insolvenčního zákona zahrne majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který v průběhu tohoto řízení nabyt. V případě, že insolvenční návrh podá věřitel, náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, dále majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka, a majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení po vydání těchto rozhodnutí.

Skutečnost, že bylo celé společné jmění zahrnuto do majetkové podstaty ještě neznamená, že z něho mohou být

věřitelé uspokojeni. Výjimka je stanovena v § 270 dost. 2 insolvenčního zákona, podle kterého do majetkové podstaty bude vždy spadat ta část společného jmění manželů, kterou dlužník použil se souhlasem manžela k podnikání.

Jestliže již probíhá soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů, prohlášením konkurzu se toto řízení nepřerušuje, avšak na místo dlužníka nastupuje správce konkurzní podstaty. K uspokojení věřitelů pak slouží ten majetek, který byl úpadci přikázán. Jestliže jsou však závazky dlužníka vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, zahrne se do majetkové podstaty celý majetek náležející do společného jmění manželů.

Prohlášení konkurzu má i hmotněprávní účinky, a to na smlouvy uzavřené mezi manžely po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, a jde-li o insolvenční návrh věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Takové smlouvy se stávají po prohlášení konkurzu neplatnými. Jedná se o smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění manželů, o smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění manželů majetek, do té doby patřící jen dlužníkovi či závazky, které do té doby patřily jen manželu dlužníka, nebo dohody o vypořádání společného jmění včetně soudem schváleného smíru.

Úpadek lze řešit také reorganizací. Jedná se o postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou za strany věřitelů. Reorganizací se tedy řeší úpadek či hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem. Tím se liší od konkurzu, který lze prohlásit i na nepodnikající osobu.

Povolením reorganizace společné jmění manželů nezaniká. Důsledkem je, že lze použít k reorganizaci majetek, který je ve společném jmění manželů. Manžel dlužníka však musí dát k takovému použití souhlas. Toto prohlášení musí být vlastnoručně podepsáno a pravost podpisu na něm úředně ověřena. Tento souhlas je jednou z podmínek povolení reorganizace, pokud tento majetek má být v rámci reorganizačního plánu použit.

NA MÍSTO ZÁVĚRU

BUDOUCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Na závěr mé práce bych se pokusila nastínit aspekty budoucí právní úpravy společného jmění manželů.

Problematika společného jmění manželů bude řešena ve druhé části nového občanského zákoníku. Tato druhá část bude rozdělena do čtyř hlav. První hlava nazvaná jako „Manželství“, dále rozdělená na pět dílů, bude společné jmění upravovat. Právní úprava se bude vyznačovat především dispozitivitou, a to ve všech směrech. Bude platit, že zákonný manželský majetkový režim se uplatní pouze v případě, že se manželé či snoubenci nedohodnou jinak. Budou zde upraveny tři režimy společného jmění manželů, a to

- 1) zákonný,
- 2) smluvený a
- 3) založený rozhodnutím soudu.

1) Zákonný režim

Podle nové právní úpravy do předmětu společného jmění budou spadat věci nabyté jedním z manželů či oběma za trvání manželství. Opět jsou stanoveny výjimky, a to:

- co slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- co nabyt darem, děděním, nebo odkazem jen jeden z manželů. Zde už je zohledněna vůle dárce či zůstavitele. Pokud by tedy projevíli vůli, aby se majetek stal součástí společného jmění, bude tam takový majetek spadat.
- nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,

- nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví a
- nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení a ztrátu svého výhradního majetku.

Výslovně již bude stanoveno, že součástí společného jmění je zisk z výlučného vlastnictví manželů. Do předmětu společného jmění budou opět spadat i závazky. Výjimku budou tvořit závazky, které se týkají majetku náležejícímu výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku. Do společného jmění nebudou spadat rovněž závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého, aniž by se při tom jednalo o obstarávání každodenních či běžných potřeb rodiny.

Nově bude upravovat občanský zákoník okamžik, kdy se jednotlivé součásti společného jmění stávají jeho předmětem. Například částky výdělků, platu, mzdy či zisky se stávají součástí společného jmění od okamžiku, kdy manžel nabyl možnost s nimi nakládat. Dnes je tomu až okamžikem jejich vyplacení.

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti bude pojmuto jako soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů. Vlastnictví jednotlivých předmětů nebude rozhodné. Při nakládání s těmito věcmi, pokud nebudou zanedbatelné hodnoty, bude manžel potřebovat souhlas druhého manžela. Tyto věci dle nové koncepce nebudou tvořit předmět společného jmění manželů. V případě vypořádání těchto věcí se bude postupovat podle ustanovení o podílovém spoluvlastnictví.

Ohledně jednání, které nebude považováno za běžné, bude opět nutný souhlas druhého manžela. Nově bude upravena možnost nahradit v určitých případech tento souhlas soudem. V případě použití majetku ve společném jmění pro účely podnikání, bude stále potřeba souhlasu druhého manžela, avšak pouze v případě, že majetek použitý na

podnikání nebude přesahovat míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Možnost dovolat se relativní neplatnosti zůstane zachována.

2) Smluvený režim

Smluvený režim bude spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhradzujícímu vznik společného jmění ke dni zániku manželství, jakož i v režimu zúžení či rozšíření rozsahu společného jmění manželů v zákonném režimu. Pokud manželé takovou smlouvu budou chtít uzavřít, bude v ní potřeba upravit práva a povinnosti týkající se již existujícího společného jmění. Smlouvy nebude možné sjednat se zpětnou účinností a budou muset mít formu veřejné listiny. Předpokládá se, že vznikne registr, či jiná evidence, do níž se budou všechny tyto smlouvy zapisovat.

Pro smlouvy bude platit obecné pravidlo zakazující jednat v rozporu s dobrými mravy a dotýkat se práv třetích osob, ledaže tyto by se smlouvou vyslovily souhlas; nebude možné jimi vyloučit povinnost manžela pečovat o rodinu, a svými důsledky nebude možné na základě smluv založit neschopnost manžela o rodinu pečovat.

Smluvený režim budou moci manželé opět změnit jejich dohodou či rozhodnutím soudu.

Smlouvou budou moci manželé uspořádat své majetkové poměry pro případ zániku manželství a dokonce i pro případ zániku manželství smrtí.

Rovněž budou přesně formulovány náležitosti těchto smluv a také podmínky, kdy nabudou účinnosti.

3) Režim založený rozhodnutím soudu

Úprava možnosti zásahu soudu do trvajícího společného jmění manželů bude shodná se stávající. Soud bude moci ze závažných důvodů společné jmění rovněž zrušit. Mezi

závažné důvody zrušení společného jmění manželů bude například patřit okolnost, že věřitel manžela požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu výhradního jmění manžela, dále pokud manžela lze považovat za marnotratného, rovněž to, že manžel začal podnikat nebo se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby.

Režim založený soudním rozhodnutím nebude konečný. Takový režim bude možno změnit smlouvou manželů či rozhodnutím soudu. I zde bude platit, že rozhodnutí soudu nemůže vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se dotknout práv třetích osob.

Nově bude omezena dispozice s majetkem v režimu oddělených jmění. S tímto majetkem nebude moci manžel nakládat v rozsahu přesahujícím dvě třetiny jeho výhradního jmění bez souhlasu druhého manžela. Totéž bude platit o jeho závazcích.

Ohledně správy společného jmění bude platit, že se manželé budou moci dohodnout, který z nich správu bude vykonávat. Pokud bude jeden z manželů správu společného jmění vykonávat v rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny či domácnosti a nebude uzavřena ohledně správy žádná dohoda mezi manžely, bude rozhodovat soud na návrh druhého manžela, jakým způsobem bude společné jmění spravováno.

Třetím osobám bude zajištěna větší ochrana. Budou výslovně upraveny podmínky, za nichž bude možný exekuční zásah do společného jmění. Výslovně také bude uvedeno, že pro závazek jen jednoho manžela, který vznikl z jeho trestného činu nebo protiprávního jednání nebo pro dluh na výživném, které je tento manžel povinen poskytovat vně rodiny, lze majetek ve společném jmění postihnout jen do výše, kterou by představoval podíl povinného manžela, kdyby došlo ke zrušení a vypořádání společného jmění.

Ohledně vypořádání společného jmění manželů se zásadně nic nezmění. Každé zrušené i zaniklé společné jmění, stejně jako masu, která ze společného jmění vystoupila, bude nutno vypořádat. Výslovně bude již uvedeno, že v době mezi zánikem či zrušením společného jmění a jeho vypořádáním se bude postupovat podle ustanovení o společném jmění manželů.

Nově bude dodáno, že hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku bylo vynaloženo na společný, se při vypořádání společného jmění vypočítává zvýšená či snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zrušeno, zúženo či zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na níž byl náklad vynaložen.

Možnost vypořádání bude dána dohodou, pokud nebude dohody, vypořádá společné jmění manželů soud. Dohoda se bude moci týkat jen části společných majetkových práv a závazků. Neplatnost dohody nezpůsobí, dojde-li k jejímu uzavření před zrušením, zúžením či zánikem společného jmění. Pokud se tak stane, bude se tím rozumět, že k uzavření dohody došlo s odkládací podmínkou, že společné jmění manželů bude zrušeno, zúženo či zanikne. Pro tyto a podobné případy bude stanoveno, že se účinky vypořádání vztahují vždy k tomu dni, kdy došlo ke zrušení, zúžení či zániku společného jmění manželů.

Podle nové právní úpravy bude dohodě o vypořádání vždy dána přednost. Tato nebude muset ctít zákonná pravidla o vypořádání, bude však muset splňovat všeobecné podmínky platnosti právních jednání (svobodné rozhodnutí, určitost projevu, atd.), dále nebude smět odporovat dobrým mravům, ani poškozovat práva dětí.

Zvláštní důraz bude položen na institut bydlení manželů, jako na to, co zpravidla představuje základní hmotnou podmínku existence řádného životního společenství.

Proto budou na tomto místě koncentrovaně upraveny všechny situace, které mohou v souvislosti s bydlením manželů nastat (domy, byty ve vlastnictví či v nájmu manželů či třetích osob) s tím, že manželu, který bude ve slabším postavení, bude poskytnuta náležitá ochrana (zejména právo bydlení, zákaz těch dispozic s domem nebo bytem, které by mohly omezit nebo znemožnit bydlení rodiny, atd.), nikoli však ochrana neomezená, která by mohla znamenat nepřiměřený zásah do práv třetích osob.

Omezit či vyloučit právo manžela v domě či bytě bydlet, bude dána soudu v případě, že tento manžel bude vyvíjet tělesné či duševní násilí (postačí však i hrozba takového násilí) vůči druhému manželovi nebo jiné osobě, která v rodinné domácnosti manželů bude žít. Takové řízení bude možné zahájit pouze na návrh dotčeného manžela. Omezení či vyloučení práva bydlení bude možné soudem stanovit maximálně na dobu šesti měsíců. Na návrh bude možno rozhodnout znovu, avšak jen budou-li pro to zvláště závažné důvody.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV PRÁCE

společné jmění manželů
joint ownership of spouses

vznik společného jmění manželů
establishment of joint ownership of spouses

předmět společného jmění manželů
object of joint ownership of spouses

vypořádání společného jmění manželů
settlement of joint ownership of spouses

zánik společného jmění manželů
termination of joint ownership of spouses

ABSTRACT

The purpose of this dissertation is to summarize the field of marriage property law within the rule of law of the Czech Republic. Community property is the basis of the legal relationship between spouses. It is an expression of economic equality between them.

This work describes not only the present legal situation concerning community property, but also introduces the reader to the previous legal arrangements in this field. It concludes with a look at the various changes in the field that are being prepared as part of the planned reform of the civil code.

In particular, this work introduces the manner and circumstances by which community property arises, and what kind of property can fall under community property. Community property goes beyond just assets; it includes things like commitments which arise during the course of a marriage. It also describes how spouses realize their community property as well as the circumstances under which community property can cease. Cessation can be caused by other things than divorce or death of one of the spouses - it can also be triggered by a penal seizure of assets or a declaration of bankruptcy by the husband. The final chapter explains how property is divided following the cessation of community property, in other words how the spouses go about dividing up previously joint assets and liabilities.

The dissertation concerns itself not only with legal theory, but also with legal practice. It cites a number of relevant cases in the field. The reason behind this approach is the sensitive and individualized nature of the subject of community property of spouses, which necessitates going beyond theory in depicting the subject in its totality.

SEZNAM LITERATURY

- Baudyš, P.: Katastr nemovitostí, 1. vydání, C.H.Beck, Praha, 2003
- Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád: komentář, 7. vydání, C.H.BECK, Praha, 2006
- Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. vydání, ASPI, a.s., Praha, 2007
- Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde Praha a.s., Praha, 2001
- Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář, Linde Praha, a.s., Praha, 2008
- Holub., M. a kol.: Občanský zákoník - poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde Praha a.s., Praha, 2006
- Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář, 2.vydání, Linde Praha, a.s., Praha, 2003
- Knappová, M.; Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 3, ASPI Publishing, s.r.o., Praha, 2002
- Králík, M.: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, C.H.BECK., Praha, 2008
- MERITUM: Občanské právo, ASPI, a.s., Praha 2006 Pokorný, M., Bičovský, J., Holub, M.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s., Praha 2000

Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva, C.H.BECK, Praha, 1999

Šámal, P. a kol.: Trestní zákon: komentář, 6. vydání, C.H.BECK, Praha, 2004

Šámal, P. a kol.: Trestní řád: komentář, 6. vydání, C.H.BECK, Praha, 2008

Štěpánová, S.: Společné jmění manželů a podnikání, Computer press, a.s., Brno, 2006

Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník: komentář, 1. vydání, C.H.BECK, Praha, 2008

Winterová, A. a kol.: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání, Linde Praha, a.s., Praha, 2007

Zelenka, J. a kol.: Insolvenční zákon - poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením rady ES 1346/2000, Linde Praha, a.s., Praha, 2007